

Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1982

door Mark DEWEERDT,

Licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen.
Journalist.

Op 17 december 1981 legden de vijftien ministers en de tien staats-secretarissen van de na de parlementsverkiezingen van 8 november 1981 gevormde en door Wilfried Martens geleide CVP/PSC-PVV/PRL-regering de eed af. Vooraan in hun programma stond het sociaal, economisch en financieel herstelbeleid: drukken van alle produktiekosten; tijdelijke wijziging van de modaliteiten van het indexstelsel; terugschroeven van het begrotingsdeficit; grondige hervorming van het belastingstelsel; beperking van de overheidsuitgaven.

Om dat programma te verwezenlijken vroeg de regering « bijzondere machten » tot 31 december 1982.

1. Regering-Martens krijgt haar « volmachten ».

De daartoe opgerichte bijzondere Kamercommissie wijdde een lange — zij begon op 28 december 1981, werd na een kort eindejaarsreces op 3 januari 1982 hervat en duurde tot 8 januari — en diepgaande bespreking aan het « wetsontwerp tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning » (1).

De meerderheid verweet de oppositie wel eens aan obstructie te hebben gedaan, maar algemeen was men van mening dat het debat uitermate nuttig en verhelderend was geweest.

Op 18 januari keurde de Kamer met 112 stemmen voor, 82 tegen en 5 onthoudingen (waaronder die van FDF'er Nols en de drie RAD/UDRT-leden) het ontwerp goed. De Senaat deed hetzelfde op 2 februari, met

(1) In het vervolg kortweg volmachtenwet genoemd. De uitvoeringsmaatregelen worden volmachtenbesluit of wetsbesluit genoemd.

93 stemmen voor, 70 tegen en 5 onthoudingen. In het voorafgaand debat betwistte de oppositie de grondwettigheid van het wetsontwerp. Vlaamse en Waalse socialisten kondigden een hard verzet aan tegen het regeringsbeleid — zowel binnen als buiten het parlement. De meerderheidspartijen verdedigden het ontwerp ter wille van de dringende noodzaak de benarde sociaal-economische en financiële toestand aan te pakken; zij wezen er ook op dat de oppositie niet in staat was geldige alternatieven aan te brengen. Overigens werd, onder druk van de oppositie en na advies van de Raad van State, de tekst van het wetsontwerp tijdens het openbare Kamerdebat op een aantal punten nauwkeuriger geformuleerd.

De wet van 2 februari 1982 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning kan als volgt worden samengevat.

Artikel 1 bepaalt dat, met het oog op het economische en financiële herstel, de vermindering van de overheidslasten, de sanering van de overheidsfinanciën en het scheppen van werkgelegenheid, de Koning (dwz. de regering) alle nuttige maatregelen kan nemen ten einde :

- de concurrentiekracht van de ondernemingen te verbeteren door de beheersing van alle kostenelementen, o.m. door de verlaging van de energieprijzen en de tijdelijke wijziging van de wettelijke of conventionele modaliteiten van de koppeling van de lonen, wedden en sociale vergoedingen aan de index, waarbij een evenwicht wordt verzekerd van de inspanningen van alle sociale categorieën en de koopkracht van de minstbedeelden wordt beveiligd. Aan het overheidspersoneel, de zelfstandigen, de vrije beroepen en de aandeelhouders en beheerders van vennootschappen wordt gelijktijdig een gelijkwaardige matiging gevraagd ;
- met subsidies de intrestlasten te verlagen ;
- de overheidsuitgaven te beperken en te beheersen door o.m. de herziening van het subsidiëringsbeleid ;
- de opheffing, omvorming, reorganisatie of fusie van de openbare instellingen die afhangen van de staat, de provincies en de gemeenten, en de verbetering van hun controle en werking ;
- de realisatie van een programma tot opslorping van de werkloosheid, o.m. door een tewerkstellingsplan voor jongeren en een herverdeling van de beschikbare arbeid ;
- de verruiming van de mobiliteit van het overheidspersoneel ;
- het herstel van het financiële evenwicht in alle stelsels van de sociale zekerheid ;
- de bestrijding van de sociale fraude, o.m. door het sluiwerk tegen te gaan ;
- het bevorderen van de uitvoer.

In het tweede artikel wordt de Koning gemachtigd alle nuttige fiscale maatregelen te nemen om te komen tot :

- de aanmoediging van het risicodragend kapitaal (aandelen of bewijzen van deelgerechtigheid in Belgische vennootschappen) ;
- de aanpassing van de gezamenlijke belasting van echtgenoten en hun kinderen ;
- de aanmoediging van de vestiging als zelfstandige door jongeren ;
- de aanpassing van de belasting op de meerwaarden op onbebouwde onroerende goederen ;
- de aanpassing van de vennootschapsbelasting ;
- de aanpassing van het stelsel der voorafbetalingen en van de BTW-stelsels voor de bouwsector en voor de levering en invoer van kunstwerken en goud ;
- de bestrijding van de fiscale fraude.

In de artikelen 3 tot 8 is het toepassingsgebied van de bijzondere machten nader omschreven. Behalve bij hoogdringendheid zullen alle ontwerp-wetsbesluiten aan de Raad van State worden voorgelegd. De bijzondere machten verstrijken op 31 december 1982 en hebben terugwerkende kracht tot 1 januari 1982, uitgezonderd de bepalingen die strafbare feiten invoeren of straffen verzwaren. De fiscale maatregelen vervallen op 1 januari 1984 indien ze vóór die datum niet door de Wetgevende Kamers zijn bekrachtigd. Vóór 30 juni 1983 zal de regering bij het parlement verslag uitbrengen over de toepassing van de wet.

2. De eerste « volmachtentrein ».

Acht uur na de eindstemming in de Senaat kwam de kabinetsraad bijeen om een eerste reeks van dertien wetsbesluiten uit te werken. Het meest ingrijpende daarvan was dat waarbij het BTW-tarief in de bouwsector wordt teruggebracht van 17 tot 6 % voor de periode tot 31 december 1983. Tegenover de minder-ontvangsten van ca. 10 miljard plaatste de regering de relance in de bouwsector.

Andere wetsbesluiten betroffen de afschaffing met terugwerkende kracht tot 1 januari 1978 van de belasting (34 %) op de meerwaarde van onbebouwde percelen, de aanmoediging van de vestiging van jongeren als zelfstandige en van de personeelsaanwerving in de kleine en middelgrote ondernemingen (KMO), de verlaging van het BTW-tarief op de invoer en levering van kunstwerken en op goudverhandelingen van 6 tot 1 %, de aanmoediging van het fiscaal voluntariaat (belastingvermindering bij voorafbetaling van de belastingsupplementen door particulieren) en de aanmoe-

diging van de deeltijdse arbeid. Na het advies van de Raad van State keurde de kabinetsraad op 12 februari de eerste tien wetsbesluiten goed.

Wegens technische moeilijkheden kwam de tweede zgn. volmachtentrein later dan gepland op de sporen. Dertien van de 14 daarin voorziene wetsbesluiten werden op 12 februari aan de sociale partners voorgelegd. Drie dagen later konden zij ook kennis nemen van het veertiende en meest delicate : dat betreffende de indexmatiging. De sociale partners kregen de keuze uit drie formules, die alle beoogden de aangroei van de bruto-loonmassa 1982 met ten hoogste 3 % te verminderen en geheel of gedeeltelijk konden worden gecombineerd :

1. Een te bepalen aantal indexeringen wordt niet uitbetaald ; enkel de inkomens lager dan of gelijk aan het wettelijk minimumloon (toen 26.821 F) blijven volledig geïndexeerd en er komt een overstapregeling voor de net daarboven liggende inkomens.

2. Bij een te bepalen aantal spilindexoverschrijdingen (het dubbele van de eerste formule) worden de minimuminkomens volledig geïndexeerd en worden de andere lonen en wedden verhoogd met een zelfde bedrag, nl. 536 F (de volledige indexering van het wettelijk minimumloon). Dit is het stelsel van de « centen in plaats van procenten ».

3. Bij een te bepalen aantal spilindexoverschrijvingen (een derde hoger dan in de tweede formule) wordt het minimumloon volledig geïndexeerd en wordt de indexering voor alle hogere inkomensschijven beperkt tot een vierde van de normale aanpassing.

Terwijl eerste-minister Martens een ingekort officieel bezoek bracht aan de Verenigde Staten (16-19 februari) werden de indexmatiging en de overige bepalingen van de tweede volmachtentrein op het sociaal overleg besproken. De drie vakbonden — het christelijke ACV, het socialistische ABVV en het liberale ACLVB — en de werkgeversorganisatie VBO wezen de indexvoorstellen van de regering van de hand. Vooral het « neen » van het ACV kwam voor de regering hard aan, omdat zij op steun van de christelijke vakbond had gerekend.

3. Devaluatie van de frank — tweede volmachtentrein.

Zaterdag 20 februari kwam de regering de hele dag bijeen om de laatste hand te leggen aan de tweede reeks volmachtbesluiten. In de loop van de namiddag berichtte het persbureau Reuter dat een devaluatie van de Belgische frank op til was. Het bericht werd door een regeringswoordvoerder bevestigd. Terwijl de ministerraad op 21 februari het volmachtenwerk

voortzette, woonde minister van Financiën De Clercq de — reeds 's zaterdags door ambtenaren voorbereide — speciaal daartoe bijeengeroepen bijeenkomst van de EG-ministerraad bij. Volgens sommige bronnen verdedigde hij daar een devaluatie van de frank met 12 %, maar daar wilden zijn collega's (vooral die van Frankrijk en de Bondsrepubliek Duitsland) niet van horen. Het Groothertogdom Luxemburg — dat met België een monetaire unie vormt — liet van zijn kant weten dat zijn economische situatie geen devaluatie vereiste (voor meer gegevens over de Luxemburgse reactie, zie § 13). Na lange onderhandelingen stemden de EG-ministers zondagnacht in met een devaluatie van de Belgische frank met 8,5 %.

Hoewel de devaluatie vrij onverwacht kwam, waren verscheidene leidende politici er al geruime tijd van overtuigd, dat een pariteitsaanpassing van de frank niet te vermijden was. Het zou niet uitgesloten zijn dat een devaluatie reeds ter sprake kwam tijdens het formatieberaad van november-december 1981. In de regeringsverklaring stond, in tegenstelling tot vroeger, niet vermeld dat de regering de muntpariteit tot elke prijs zou verdedigen. CEPES-directeur Herman van Rompuy, die had deelgenomen aan het formatieberaad, zei op 11 januari 1982 dat « het regeerprogramma (daarom) kan aangevuld worden met een monetaire ingreep ». Concrete basis voor de beslissing was een studie van Martens' kabinetschef Jacques van Ypersele de Strihou en van Alfons Verplaetse, een hoge ambtenaar van de Nationale Bank die een tijdelijke opdracht op het kabinet van de premier vervulde. Die studie was in januari klaar en werd nadien getest met behulp van econometrische modellen van het Planbureau. Ook de resultaten daarvan, die medio februari beschikbaar waren, wezen op de noodzaak van een devaluatie. De beslissing daartoe werd genomen door de regeringstop, zijnde de ministers Martens, De Clercq, Gol, Nothomb, Eyskens, Tindemans en Maystadt. Tijdens zijn bezoek aan de Verenigde Staten pleegden Martens en zijn kabinetschef overleg met het Internationaal Monetair Fonds (IMF), dat al een hele tijd voorstander was van een Belgische devaluatie. Op 18 februari verklaarde de pas tot nieuwe gouverneur van de Nationale Bank benoemde Jean Godeaux (in opvolging van Cecil de Strycker) aan *L'Echo de la Bourse* elke devaluatie van de frank te verwerpen. Na Martens' terugkeer uit de VS — 19 februari — werden de EG-partners van het Belgische voornemen op de hoogte gebracht.

Eveneens op 21 februari maakte de regering de tweede reeks volmachtbesluiten bekend. Samengevat komen ze hier op neer :

- Tot einde mei 1982 wordt de koppeling van de lonen en wedden aan het indexcijfer der consumptieprijzen opgeschort. Daarna en tot het einde van het jaar wordt de normale indexering vervangen

door een forfaitair bedrag (2 % van het minimumloon of 536 F). Die bepalingen gelden evenwel niet voor de werknemers wier inkomen het minimumloon (26.821 F) niet overschrijdt.

- Allen die onderworpen zijn aan het sociale statuut van de zelfstandigen betalen een solidariteitsbijdrage gelijk aan het verschil tussen de eigenlijke inkomsten van 1982 en de met de inflatie- en matigingscoëfficiënt aangepaste inkomsten van 1981. De opbrengst daarvan gaat voor 85 % naar het participatiefonds van de Nationale Kas voor Beroepskrediet en voor 15 % naar het Landbouwfonds.
- Voor artsen en paramedici wordt de inkomensmatiging gerealiseerd via overeenkomsten in het kader van het ZIV-verbintenisstelsel. Artsen en paramedici die niet toetreden tot het verbintenisstelsel vallen onder de sociale solidariteitsbijdrage voor zelfstandigen.
- Tantièmes of vergoedingen voor beheerders worden geblokkeerd op het niveau van het boekjaar 1981.
- De tarieven voor elektriciteit en gas voor de industrie worden verminderd met een percentage dat schommelt tussen 9,3 en 9,7.
- Het algemene tarief van de vennootschapsbelasting wordt verminderd van 48 tot 45 %. Die belastingbesparing moet in de onderneming worden gebruikt om te investeren, de financiële structuur te verbeteren of nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen.
- Eénmaal per jaar moet een definitief en om de drie maanden een voorlopig verslag worden opgemaakt door de ondernemingen over de weerslag van de kostenverlaging op de prijzen, de tewerkstelling en de investeringen.
- Tot 31 mei 1982 worden alle prijzen geblokkeerd op het niveau van 15 februari 1982. Van 1 april af kan de minister van Economische Zaken om dwingende economische redenen (voornamelijk de stijging van de invoerprijzen) op selectieve wijze afwijkingen toestaan (2).
- De in 1982 of 1983 opgerichte vennootschappen en de bestaande vennootschappen die tijdens die jaren overgaan tot kapitaalsverhoging, worden voor vijf jaar vrijgesteld van vennootschapsbelasting ten belope van 8 % van de inbrengen in geld, op voorwaarde dat 60 % van het aangetrokken kapitaal voor directe of indirecte investeringen in België wordt gebruikt. Voor spaarders worden de inkomsten van de in 1982 of 1983 gekochte nieuwe aandelen gedurende

(2) Op 28 mei verlengde de kabinetsraad de selectieve prijzenstop tot eind 1982. Vooral de vakbonden hadden daar op aangedrongen ten einde de koopkracht van de werknemers te beschermen. Op 12 december werd de selectieve prijzenstop verlengd tot eind 1983.

vijf jaar vrijgesteld van personenbelasting voor zover ze vrijgesteld zijn van vennootschapsbelasting; bovendien is er gedurende tien jaar vrijstelling van successierechten. Volgens een tweede formule mag de belastingplichtige van zijn belastbaar inkomen de bedragen aftrekken die hij tussen 1 januari 1982 en 31 december 1985 besteedt aan de aankoop van aandelen in de ruimste betekenis. Die aftrek is beperkt tot 40.000 F per persoon, verhoogd met 10.000 F per persoon ten laste.

- Tot 30 september 1983 kunnen werkgevers voor twee kwartalen worden vrijgesteld van sociale-zekerheidsbijdragen voor nieuw aangeworven jonge werklozen die een netto-toename van het aantal tewerkgestelden vormen.

4. Begroting 1982 — derde volmachtentrein.

Op 5 augustus 1981 had de toenmalige regering-Eyskens haar ontwerp-begroting voor 1982 opgesteld. Zij voorzag in lopende uitgaven ten bedrage van 1.314,6 miljard F en lopende ontvangsten ten bedrage van 1.140 miljard F, zodat er een tekort was van 201,2 miljard. Wegens de politieke ontwikkelingen werd het ontwerp in 1981 niet bij het parlement ingediend (3).

De voortdurende financieel-economische moeilijkheden noopten er de regering-Martens toe de ontwerp-begroting aan te passen, enerzijds door een verhoging van sommige uitgavenposten, anderzijds door bijkomende bezuinigingen, ten einde het tekort zo klein mogelijk te houden. Toch slaagde de regering er niet in het deficit op haar op 7 maart vastgelegde nieuwe ontwerp-begroting onder de 200 miljard F te houden — het cijfer dat de EG-Commissie als nog aanvaardbaar beschouwde. De lopende uitgaven werden geraamd op 1.397,8 miljard F, de lopende inkomsten op 1.145,1 miljard F, zodat het verwachte tekort opliep tot 252,7 miljard F. De kapitaaluitgaven werden geraamd op 185 miljard F, de kapitaalinkomsten op 13,7 miljard F (tekort 171,3 miljard). Het netto te financieren saldo bedroeg zodoende 424 miljard F, het bruto te financieren saldo (netto saldo + terugbetaling schulden) niet minder dan 580 miljard (4).

(3) Zie ook M. DEWEERDT, *Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1981*, in *Res Publica*, 1982, nr 2, blz. 239.

(4) Minister van Financiën De Clercq gaf op 26 oktober in de Kamercommissie voor de begroting toe, dat het netto te financieren saldo uiteindelijk 560 miljard F zou bedragen. De verhoging is toe te schrijven aan o.m. de bijkredieten voor 1982 (10,3 miljard) en vorige jaren (7 miljard), uitbetaling van achterstallen (61,2 miljard) en wisselkoersverschillen (35 miljard). De belastingopbrengsten lagen 6,1 miljard F hoger dan verwacht.

Om het tekort tot 252,7 miljard F te beperken hadden zowat alle departementen hun aangevraagde kredieten moeten verminderen. Bijzonder zwaar getroffen waren het onderwijs en de sociale zekerheid, de twee sectoren waarop de derde volmachtentrein — eveneens op 7 maart in grote trekken vastgelegd — betrekking had.

Het aanvankelijk tekort van de sociale zekerheid bedroeg 38,8 miljard F (gezondheidszorgen : 13,2 ; ZIV-uitkeringen : 7,1 ; pensioenen : 13,2 ; kinderbijslag : 3,7 ; arbeidsongevallen en beroepsziekten : 1,6), dat ingevolge de minderontvangsten voortvloeiend uit de loonmatiging met nog 3,2 miljard zou aangroeien tot 42 miljard F. Dat tekort wilde de regering dekken door 20 miljard F besparingen en door 22 miljard F nieuwe inkomsten te halen uit een verhoging van de persoonlijke bijdragen (10 miljard), een aanspreken van de reserves (10 miljard) en een lening van de verzekeringsmaatschappijen uit de sector arbeidsongevallen aan het RIZIV (2 miljard). Van de vele maatregelen die in de loop van de daaropvolgende weken in het kader van de derde reeks volmachtenbesluiten werden genomen, kunnen worden genoemd :

- forfaitaire aftrek van 500 F per maand van de kinderbijslagen per rechthebbend gezin, behalve voor werklozen, invaliden en gepensioneerden en gezinnen met wezen en gehandicapte kinderen ;
- forfaitaire bijdrage aan de sociale zekerheid van 900 F per maand ten laste van de kinderloze gezinnen en de alleenstaanden, behalve voor gezinnen met een werkloze, gepensioneerde of invalide gezinshoofd en voor een dito alleenstaande ;
- verhoging van de werknemersbijdrage voor pensioenen van 6,25 tot 7 % ;
- inhouding van 7 % op het dubbele vakantiegeld ;
- verhoging van de werkgeversbijdrage voor de ZIV van 2,1 tot 2,2 % ; de bijdrage voor de arbeidsongevallen daarentegen daalt van 0,4 naar 0,3 % ;
- afhouding van 3,5 % op brugpensioenen en invaliditeitsuitkeringen ;
- verhoging van het remgeld van 30 tot 65 F voor een raadpleging bij een huisarts ; invoering van een remgeld voor de WIGW (weduwen, invaliden, gepensioneerden, wezen) van 20 F (bezoek huisarts), 40 F (huisbezoek huisarts) en 50 F (bezoek specialist) ; verhoging van het remgeld voor magistrale bereidingen van 35 tot 50 F ;
- vermindering van de begrafenisuiteringen door het RIZIV met 20 % ; ze worden tevens niet meer aan de index gekoppeld ;
- aanvullende premie van 5 % bij de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen ;

- vermindering van het aantal ziekenhuisbedden ;
- werklozen jonger dan 25 jaar krijgen in plaats van een werkloosheidsvergoeding een wachttijdvergoeding ; voor de minder dan 18-jarigen is die gelijk aan de kinderbijslag voor het tweede kind plus de leeftijdstoelage voor de + 14-jarigen of 2.786 F per maand ; voor de 18- tot 25-jarigen is die gelijk aan het leefgeld of 279 F per dag ;
- vermindering met 6 % van de werkloosheidsvergoeding voor samenwonenden, behalve wanneer het gezin uitsluitend vervangingsinkomens geniet ;
- de dagelijkse werkloosheidsvergoeding wordt berekend op basis van 1/26° (in plaats van 1/25°) van de maandelijks bezoldiging (dat betekent dat elke werkloze ca. 3,5 % inlevert) ;
- beperking van de cumulatie van een rust- en een overlevingspensioen ;
- geen indexering meer van het gedeelte van het pensioenbedrag boven de 27.357 F ;
- heffing van een eenmalige bijdrage van 10 % voor de sociale zekerheid ten laste van de personen met een netto-belastbaar inkomen van meer dan 3 miljoen F.

De onderwijssector diende 16 miljard F in te leveren, waarvan ca. 7,5 miljard via de algemene loonmatiging. Voor het resterende bedrag — 4,1 miljard voor Nederlandstalig en 4,7 miljard voor Franstalig onderwijs — werden o.m. volgende maatregelen genomen :

- niet-ervanging van het tijdelijk dienst- en arbeiderspersoneel in het rijksonderwijs ;
- in het VSO (type 1) wordt bespaard door o.a. het optrekken van de oprichtings- en behoudsnormen van opties, de afschaffing van het systeem van halve klassen, een rationalisering van het systeem van de taalcurricula. Klasseraden tellen niet meer mee om het minimum aantal uren prestaties te bereiken. De normen voor studiemeesters en administratief personeel in de scholen met meer dan 500 leerlingen worden opgetrokken ;
- in het basisonderwijs worden de kredieten voor socio-culturele activiteiten op woensdagnamiddag geschrapt ;
- herziening van de leerlingennormen in het niet-universitair hoger onderwijs ;
- vermindering van de werkingstoelagen voor universiteiten ;
- vermindering van de werkingstoelagen voor het gesubsidieerd onderwijs ;
- mogelijkheid om deeltijds te werken ;

- cumulatie van een voltijdse en een deeltijdse betrekking en het presenteren van overuren in het secundair onderwijs worden zo goed als onmogelijk.

Te vermelden in dit verband is dat het cumulatieverbod in de hele sector van het openbaar ambt in principieel verboden werd, en dat de mogelijkheid tot deeltijdse arbeid eveneens voor de hele openbare sector geldt.

5. Tewerkstellingsplan en maatregelen-Hansenne.

Nadat de ondernemingen door de loonmatiging en de devaluatie wat meer armslag hadden gekregen, achtte de regering het ogenblik gekomen om aan het werkgelegenheidsprobleem te sleutelen.

Reeds op 12 februari, bij de start van het sociale overleg over de tweede volmachtentrein, had eerste-minister Martens de werkgevers en de vakbonden een tewerkstellingspact voorgesteld. Op 25 februari legde hij hen dat voorstel officieel voor. Het gesprek erover begon op 1 maart. Op 2 april weigerde het socialistische vakverbond ABVV nog verder aan het overleg deel te nemen omdat « deze bijeenkomsten geen resultaat opleveren en de regering haar beslissingen opdringt zonder enige mogelijkheid van overleg en verandering ». Na de Paasvakantie keerde het ABVV op die beslissing terug, nadat de regering haar voorstellen had bijgeschaafd. Op 28 april werden de onderhandelingen afgerond. Twee dagen later beraadslaagde de regering over de definitieve teksten, die op 3 mei aan de sociale partners ter goedkeuring werden overgemaakt. Op 25 mei deelden ABVV en ACV (de christelijke vakbond) mee dat zij het pact niet zouden ondertekenen. De weigering van het ACV, dat herhaaldelijk op een dergelijk akkoord had aangedrongen, verwekte in politieke en sociaal-economische kringen grote verwondering. Naar verluidt bestond in de vakbondsorganisatie een tegenstelling tussen Vlamingen en Walen en verkoos men daarom de tekst te beschouwen als een intentieverklaring van de regering. Aan het VBO en de middenstandsorganisaties, die de tekst op 27 mei een laatste keer zouden bekijken, kon de regering in die omstandigheden bezwaarlijk een goedkeurende handtekening vragen te meer daar het VBO ook afwijzend stond. Zodoende werd wat als tewerkstellingspact was bedoeld een tewerkstellingsplan van de regering, een engagement om de verdere toename van de werkloosheid tegen te gaan.

Luidens het plan wil de regering de globale werkgelegenheid in het geheel van de bedrijven tot 31 maart 1985 op ten minste het peil van 31 maart 1982 behouden. Die doelstelling kan slechts bereikt worden indien de concurrentiepositie van België ten opzichte van zijn belangrijkste handelspartners niet in het gedrang komt door een afwijkende ontwikke-

ling van de loonkosten. Daarom streeft de regering naar het sluiten van een interprofessioneel akkoord 1983-1984, waarover in het najaar zou onderhandeld worden. In september 1983, 1984 en 1985 zal de werkgelegenheid per 31 maart van het betrokken jaar worden nagegaan. Indien blijkt dat die is gedaald onder het peil van 31 maart 1982, zal het verschil worden opgevangen door aanvullende werkgelegenheid, hetzij in de bedrijven of in het kader van het tewerkstellingsbeleid van de regering, hetzij door een combinatie van beide.

Wat de overheidssector betreft, bepaalde het plan dat in de ministeries, speciale korpsen (exclusief onderwijs), wetgevende macht en sommige instellingen van openbaar nut de globale werkgelegenheid zal worden gehandhaafd tot 31 maart 1985 op het peil dat 1 % hoger ligt dan dat van 30 juni 1979. In het onderwijs, de PMS-centra, de intercommunales en de instellingen van openbaar nut wordt de werkgelegenheid tot 31 maart 1985 ten minste gehandhaafd op het peil van 30 juni 1979 verhoogd met 3 %. Die twee verhogingen (1 en 3 %) worden wel afhankelijk gemaakt van « het leveren van een inspanning opdat dit peil van tewerkstelling in overeenstemming zou zijn met de budgettaire imperatieven ».

Ten slotte bevatte het plan nog een reeks intentieverklaringen inzake de herverdeling van de beschikbare arbeid en het industriebeleid.

Los van dit tewerkstellingsplan nam minister van Tewerkstelling en Arbeid Hansenne, deels in samenwerking met minister van Sociale Zaken, Dehaene, in de loop van 1982 een aantal initiatieven om de werkgelegenheid te bevorderen.

De tijdelijke tewerkstelling van werklozen door de overheid (nationale en lokale besturen) bleef ongewijzigd behouden. De stage van jongeren werd verlengd en uitgebreid. Ondernemingen moeten voortaan 3 in plaats van 2 % van het totale personeelsbestand als stagiair opnemen en dat bijkomende procent moet bovendien de vorm van deeltijdse betrekkingen aannemen. Ook het bijzonder tijdelijk kader (BTK) werd verlengd, behalve voor de openbare diensten. Nieuw waren het derde arbeidscircuit en het Interdepartementeel Fonds voor Tewerkstelling. Het derde arbeidscircuit (DAC) richt zich uitsluitend tot structureel werklozen die reeds ten minste twee jaar vergoed werden. Voor hun arbeid in duurzaam collectief werk (ontwikkelingshulp, permanente volwassenvorming, jeugdorganisaties, gezinshulp, kinderkribben, bejaardentehuizen) krijgen zij een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde duur en de beginwedge van een ambtenaar van het overeenstemmende niveau. Het lag in de bedoeling tegen eind 1982 15.000 DAC-jobs te creëren, maar al bij al werden het er maar 4.264. Het Interdepartementeel Fonds voor Tewerkstelling (IFT), 1 miljard F groot, financiert arbeidsplaatsen in de reeds gesubsidieerde sectoren, zoals de

gezinshulp, permanente opvoeding, ontwikkelingshulp, begeleiding van gedetineerden. De tewerkgestelden krijgen een arbeidsovereenkomst identiek aan deze van de reeds aanwezige collega's.

Tegen het jaareinde toe vaardigde de regering, op voorstel van Hansenne, nog een aantal volmachtenbesluiten uit. Zo kwam er een tijdelijke vermindering van de werkgeversbijdragen voor sociale zekerheid voor zelfstandigen die voor het eerst een werknemer, meer bepaald een werkloze, in dienst nemen. Indien hij dat wenst kan de werkgever ook gratis alle administratieve formaliteiten laten vervullen. Een ander wetsbesluit betrof experimenten voor de aanpassing van de arbeidstijd in de ondernemingen met het oog op een herverdeling van de beschikbare arbeid. Het gaat hier om de toepassing van het zgn. Palasthy-plan (5).

Pro memorie zij hier nog verwezen naar de hoger vermelde maatregelen ter stimulering van de deeltijdse arbeid, zowel in de openbare als in de privé-sector.

6. De begroting voor 1983.

Vóór het zomerreces tekende de regering, naar jaarlijkse gewoonte, de krachtlijnen van de ontwerp-begroting voor het komende jaar — in casu 1983 — uit. Op 24 juni had minister van Begroting Maystadt (PSC) in een interview met *Le Soir* gezegd dat het materieel onmogelijk en politiek niet aangewezen was de begroting vóór de vakantie op te stellen. Die verklaring lokte heibel uit in het sociaal-economisch kernkabinet van die dag, na afloop waarvan de regering meedeelde vooraleer met reces te gaan de globale bedragen van de ontvangsten en uitgaven vast te leggen en tevens de nodige beslissingen te nemen om de begroting te realiseren.

Na een lange voorbereidingsronde en allerlei speculaties in de pers, legde de regering tijdens een laatste « conclaaf » op 1 augustus de definitieve cijfers vast, die 's anderendaags werden bekendgemaakt.

De lopende uitgaven werden geraamd op 1.524 miljard F, de lopende ontvangsten op 1.264,1 miljard F zodat het tekort op de lopende verrichtingen opliep tot 259,9 miljard. Het deficit op de kapitaalverrichtingen bedroeg 163,2 miljard F, dat op de schatkistverrichtingen 20 miljard F, zodat het netto te financieren saldo 443,1 miljard bedroeg, of 10,5 % van het bruto nationaal produkt (BNP). De daling van dat percentage — in 1981 was het nog 12,7 en in 1982 11,4 — past volgens premier Martens

(5) Genoemd naar de UCL-hoogleraar van Hongaarse afkomst Tamas Palasthy, die via een vrije tribune in *La Libre Belgique* medio 1981 voorstelde de rentabiliteit van het bedrijfskapitaal te verhogen door de machines meer, en de mensen — door een veralgemening van de ploegenarbeid — minder te laten werken.

in het kader van de doelstelling van de regering om het tekort van de overheidssector over een periode van vier jaar met de helft te verminderen ; tegen 1985 zou het netto te financieren saldo nog maar 7 % van het BNP mogen vertegenwoordigen.

De totale groei van de lopende uitgaven, inclusief de intrest op de openbare schuld, en van de kapitaaluitgaven werd beperkt tot 7,5 %, een cijfer dat nagenoeg overeenstemt met het voor 1983 verwachte inflatiepercentage (7,6 %). Terwijl het stijgingspercentage van de dotaties aan gewesten en gemeenschappen (+ 9,3 %) en van de sociale departementen (+ 9 %) boven dat gemiddelde ligt, moeten de andere departementen hun uitgaven reëel verminderen. Voor Nationale Opvoeding bijvoorbeeld blijft de aangroei tot 4,4 % beperkt. Eerste-minister Martens raamde de uitgavenbesparingen en de gevraagde budgettaire inspanningen op 124,3 miljard F, waarvan 36,7 miljard in de sociale sector.

Inderdaad, de bekendmaking van de begrotingsgegevens ging gepaard met die van een reeks maatregelen inzake besparingen en nieuwe inkomsten. Op het vlak van de algemene rijksinkomsten kondigde minister van Financiën De Clercq een verhoging van de BTW en van de accijsrechten op sigaretten aan (verwachte opbrengst 15, resp. 1 miljard F), evenals enkele maatregelen met het oog op een « betere en billijkere » inning van de belastingen (opbrengst 10 miljard).

In het raam van de sanering van de sociale zekerheid werd in de sector van de kinderbijslagen een besparing van 19,250 miljard F in het vooruitzicht gesteld. Gedacht werd o.m. aan de afschaffing van de kinderbijslag voor een enig kind vanaf 6 jaar. Zoals verder zal blijken (zie § 8) werd die idee, wegens het ruime protest, verlaten. Andere aangekondigde maatregelen in de sociale sector waren o.a. de vervroegde afschaffing van de loongrenzen, verhoging van de sociale bijdrage op het vakantiegeld van 7 tot 11 %, beperking van de indexerings van de erelonen van de artsen, vervanging van het brugpensioen door een brugrustpensioen.

Voorts plande de regering besparingsmaatregelen in het openbaar ambt (10 miljard), werkloosheidssector (6,9 miljard) en voor de ondergeschikte besturen, het openbaar vervoer, de post en de universiteiten en wetenschappelijke instellingen. Op de belangrijkste van al deze maatregelen wordt, voor zoverre ze in 1982 werden uitgevoerd, verder teruggekomen (zie §§ 7 en 8). Te vermelden, ten slotte, is dat de regering een belangrijke verhoging van de belastingvermindering wegens kinderlast in het vooruitzicht stelde voor 1983, een maatregel die kaderde in een herschikking van de personenbelasting als een eerste stap naar de in het regeerakkoord aangekondigde meer diepgaande belastinghervorming.

7. Sociaal overleg en gemeenteraadsverkiezingen.

In de ambtswoning van de eerste-minister begon op 16 september een nieuwe ronde in het sociale overleg. Tegenover de sociale partners — de zgn. groep van tien — zei premier Martens dat de regering alles in het werk wil stellen om een sociale consensus te bereiken en dat de besprekingen tegen eind oktober voldoende ver moeten gevorderd zijn om tot besluiten te komen.

De agenda van het overleg was erg ruim. In de eerste plaats zou het herstel van het financiële evenwicht in de sociale zekerheid worden behandeld. Zoals reeds gezegd was in augustus felle kritiek losgekomen op het voornemen de kinderbijslag voor het enige kind af te schaffen — ook bij de meerderheidspartijen. In een interview met de BRT-televisie (3 september) had premier Martens verklaard bereid te zijn een alternatief te aanvaarden dat een gelijkwaardige inlevering (ca. 4,4 miljard F) zou inhouden. Op 16 september herhaalde de premier dat hij wisseloplossingen met hetzelfde budgettaire effect wilde aanvaarden. Een tweede punt betrof het inkomensbeleid. De inkomens zouden in 1983 niet meer mogen stijgen dan het gemiddelde bij de zeven voornaamste handelspartners; een cijfer werd echter niet genoemd (vroeger was er sprake van 7 %). Op de agenda stonden tenslotte de herverdeling van de beschikbare arbeid, het industriebeleid en de invoering van de nieuwe technologie, en de problemen van het overheidsperoneel. Over dat laatste punt vond een afzonderlijk overleg met de representatieve vakbonden plaats.

De eerste zitting na de openingsbijeenkomst vond op 22 september plaats en stond volledig in het teken van het herstel van het financiële evenwicht in de sociale-zekerheidssector. Uit de bijeenkomst viel te leren dat het VBO zich krachtig verzette tegen een afschaffing van de loongrenzen voor de berekening van de sociale-zekerheidsbijdragen en dat de kinderbijslag voor het enige kind in ieder geval zou behouden blijven.

Omdat de maatregel kaderde in het begrotingsontwerp dat begin oktober bij het parlement moest worden ingediend, besliste de kabinetsraad reeds op 24 september bij volmachtenbesluit met ingang van 1 oktober 1982 de genoemde loongrenzen af te schaffen en tevens de bijdragepercentages voor arbeiders en bedienden gelijk te schakelen (de opheffing was bij wet van 29 juni 1981 voorzien voor 1 januari 1983 maar werd nu vervroegd wegens de dringende budgettaire sanering; de gelijkenschakeling komt neer op een verhoging van de RSZ-bijdrage voor bedienden met 0,4 %). Beide maatregelen zouden 16,7 miljard F moeten opbrengen.

De volgende weken sudderde het sociaal overleg op een laag vuurtje verder. Oorzaak hiervan waren de gemeenteraadsverkiezingen van 10 okto-

ber, in het vooruitzicht waarvan geen ingrijpende maatregelen te verwachten waren.

Voor de zesjaarlijkse hernieuwing van de gemeenteraden was er in twee gemeenten slechts één lijst ingediend en hoefden de kiezers niet ter stembus te trekken : het Limburgse taalgrensdorp Herstappe (102 inw.), waar dit in de vorige decennia eveneens het geval was geweest, en het Luikse Grâce-Hollogne (21.848 inw.), waar PS en PSC de raadszetels onder elkaar verdeelden. De inwoners van de stad Antwerpen en zes van haar randgemeenten kozen de leden van de begin 1983 door fusie van die gemeenten gevormde nieuwe gemeente Antwerpen. Daarmee werd de laatste fase van de in 1975 opgezette samenvoegingsoperatie uitgevoerd en telt België voortaan nog maar 589 gemeenten.

De verkiezingscampagne kende een rustig verloop. De oppositiepartijen gaven haar een nationale kleur en riepen de bevolking op het regeringsbeleid af te keuren. De meeste waarnemers waren het er echter over eens, dat de kiezers vooral gemeentelijk hebben gestemd. In vergelijking met 1976 ging in Vlaanderen de CVP gevoelig achteruit en verloor zij een derde van haar homogene meerderheden. Ondanks een lichte achteruitgang in stemmen werd de Volksunie duidelijk meer beleidspartij op gemeentelijk vlak : zij werd bij bijna 60 bestuurscoalities betrokken. Ook de SP — die grosso modo haar stemmenaantal behield — en de PVV — die licht vooruitging — versterkten hun gemeentelijke machtsposities. De milieupartij Agalev, die voor het eerst aan gemeenteraadsverkiezingen deelnam, boekte een opmerkelijk succes. Ook haar Franstalige zusterpartij Ecolo scoorde in Brussel en Wallonië hoog ; in de stad Luik, waar zij op de wip kwam te zitten, vormde zij met de linkse kartellijst het bestuurscollege. In Wallonië was er winst voor de PRL en licht verlies voor de PSC. De PS bleef status-quo en het RW werd zo goed als van de politieke kaart geveegd. In Brussel verloor het FDF ruim 55.000 stemmen, die deels naar de PRL vloeiden. Ook PS en PSC leden er verlies. RAD-UDRT kon er zijn score van de parlementsverkiezingen van 1981 niet verbeteren. Een groot aantal klachten betreffende het verloop van de verkiezingen, werd na 10 oktober neergelegd. Enkele opmerkelijke nietigverklaringen van de verkiezingen betroffen deze van de stad Gent en van Sint-Pieters-Woluwe. Deze van de stad Brussel werden door de Raad van State geldig verklaard (6).

De sociale partners hervatten op 13 oktober hun overleg met de discussie over het inkomensbeleid en de werktijdverkorting. Volgens een nota

(6) Voor een uitvoeriger analyse van de gemeenteraadsverkiezingen zie de bijdrage van Danny Van de Wauwer in dit nummer.

van Martens' adjunct-kabinetsschef Verplaetse zouden de stijging van de patronale lasten, de indexering en de sociale programmatie de lonen met niet meer dan 7,2 % mogen opdrijven. Uitgaande van een inflatie van 8,5 % en een « besparingsoverloop » van 2,5 % — zo bleek uit een andere nota — betekende dit dat nog een batig saldo van 1,2 % op de loonmassa ($8,5 - 2,5 = 6$ %, tegenover de 7,2 %) te verdelen viel via werktijdverkortung.

Op 27 oktober legde de regering een globaal voorstel op tafel. Zij stelde een facultatieve verkortung van de werktijd voor met 5 %. Sectoren of bedrijven die dat toepassen moeten ten belope van 3 % nieuwe arbeidskrachten aanwerven. Doen zij dat niet of slagen zij er niet in dat percentage te bereiken, dan moeten zij de opbrengst van de matiging geheel of in verhouding tot het percentageverschil storten aan de sociale zekerheid (het zgn. Tewerkstellingsfonds). Voor de bedrijven die meer dan 3 % aanwerven zullen de patronale bijdragen verminderd worden en een deel van de bespaarde werkloosheidsvergoeding wordt uitgekeerd volgens een degressief stelsel (de zgn. sociale Maribel). Anderzijds zouden in 1983 twee indexsprongen volgens de bestaande forfaitaire formule (centen in plaats van procenten) worden uitbetaald. Daarna zou men terugkomen tot de automatische indexkoppeling, maar met twee wijzigingen : de spilindex wordt vervangen door het rekenkundig gemiddelde van de indexstijging van de laatste vier maanden en er komt een aanpassing van de « korf » van indexprodukten.

Een week later moest de premier vaststellen dat op basis van dat voorstel geen centraal akkoord kon worden gesloten, vooral wegens de afwijzende houding van het ABVV en het VBO. Onder druk van enerzijds aangekondigde vakbondsacties en anderzijds de regeringsvolmachten kwamen vakbonden en VBO op 9 november nog eens bijeen, zonder de regering, in een ultieme poging het sociale overleg vlot te krijgen, maar enig resultaat bleef uit.

De regering verlegde dan het overleg van het nationale vlak naar dat van de sectoren en later nog van de bedrijven. Zij beval de sociale partners in de sectoriële paritaire comités en in de bedrijven aan te onderzoeken of een CAO kan gesloten worden waarin de bijkomende loonmatigung wordt aangewend om de werkgelegenheid te bevorderen. Dit kon gebeuren op basis van zowel het genoemde regeringsvoorstel als van een alternatieve formule met hetzelfde tewerkstellingseffect. Indien geen akkoord zou gesloten worden, moet het werkelijk bespaarde bedrag aan het tewerkstellingsfonds gestort worden. Sectoren en bedrijven kregen tot 15 februari resp. 15 maart 1983 de tijd een dergelijk akkoord te sluiten. Om ze daarbij onder enige druk te zetten, besliste het sociaal-economisch kernkabinet

op 25 november dat bij ontstentenis van een akkoord de Maribel-vrijstelling (vrijstelling van patronale sociale-zekerheidsbijdragen) beperkt wordt tot 5.000 F (in 1982 gold een vermindering van 6 %); ondernemingen waar wel een akkoord tot stand komt, krijgen een bijkomende vrijstelling van 12.000 F. Voorts kunnen zij genieten van belastingvrijstelling op investeringen nodig voor de bijkomende tewerkstelling en krijgen zij toelating tot aanpassing van de arbeidstijd in het kader van de zgn. experimenten-Hansenne (zie ook § 5).

8. De laatste volmachtenbesluiten.

In december vaardigde de regering de laatste — van de in totaal 192 — volmachtenbesluiten uit. Op 10 december werd de loonmatiging voor 1983 en 1984 geregeld. Buiten de gematigde indexaanpassing — twee forfaitaire indexkoppelingen en de volgende berekend op een glijdende spilindex — wordt in die jaren geen enkele inkomensverhoging toegestaan, tenzij wanneer het gaat om loonschaalverhogingen. De loonmatiging geldt ook voor de leden van de bestendige deputaties, de burgemeesters en schepenen en de OCMW-voorzitters. Een week later kwam de matiging voor zelfstandigen, beoefenaars van vrije beroepen en beheerders aan bod. Zoals in 1982 worden de trekkers van een inkomen dat niet aan het indexcijfer der consumptieprijzen gekoppeld is, verplicht een sociale solidariteitsbijdrage te betalen in 1983 en 1984.

Een andere opgemerkte maatregel, eveneens op 10 december definitief vastgelegd, betrof de kinderbijslag. Besloten werd de zgn. dertiende en veertiende maand kinderbijslag niet langer toe te kennen aan het enige of het oudste kind, behalve voor gezinnen met werklozen, invaliden en gepensioneerden. Voor het tweede en volgende kinderen worden de bedragen van de dertiende en veertiende maand verdeeld over de twaalf maanden van het jaar.

Hierna volgt een summier overzicht van de belangrijkste andere volmachtenbesluiten :

a) Verlenging in 1983 van de forfaitaire afhouding van 500 F per maand op de totale kinderbijslagen van een gezin en van 900 F per maand voor gezinnen zonder kinderen en alleenstaanden.

b) Beperking van de cumulatie van een pensioen en een vergoeding voor arbeidsongevallen.

c) Vertraagde indexering van de sociale vergoedingen : van 1 juli 1983 (aanvankelijk was 1 januari voorzien) wordt bij de aanpassing van de

sociale vergoedingen (pensioenen, werkloosheidsuitkeringen enz.) aan het indexcijfer der consumptieprijzen rekening gehouden met het gemiddelde van de indexcijfers van de laatste vier maanden. Ten einde de weerslag van de vertraagde indexaanpassing te compenseren, worden alle minima in de verschillende stelsels van de sociale zekerheid met 1 % verhoogd (0,5 % op 1 juli 1983 en 0,5 % op 1 januari 1984). Daarenboven worden op 1 februari 1983 de bedragen van het bestaansminimum, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden en de uitkeringen voor mindervaliden met 5 % verhoogd.

d) Verlenging en verhoging tot 11 % van de inhouding op het dubbele vakantiegeld.

e) Oprichting van drie zgn. tewerkstellingszones of T-zones per gewest. Een T-zone heeft een oppervlakte van niet meer dan 150 ha in het Vlaamse en Waalse Gewest en 50 ha in het Brusselse Gewest, en is uitsluitend bestemd voor de vestiging van nieuwe industriële of dienstverlenende ondernemingen die nieuwe arbeidsplaatsen scheppen en waarvan de activiteiten gesitueerd zijn in de sector van de zgn. nieuwe technologie (o.a. micro-electronica, burotica, robotica en bio-engineering). Ondernemingen met ten hoogste 200 werknemers die zich in een T-zone vestigen genieten gedurende tien jaar van fiscale voordelen.

f) Jaarlijkse aanpassing van de tarieven van het openbaar vervoer aan de stijging van de levensduurte.

g) Verplichting voor het openbaar vervoer en de ondergeschikte besturen (gemeenten, agglomeraties, provincies) tegen 1988 een begroting in evenwicht in te dienen. Ondergeschikte besturen die na 1984 nog geen sluitende begroting hebben, zullen voor hun personeel de bezoldigingsregeling van het rijkspersoneel kunnen toepassen.

h) Vervanging per 1 januari 1983 van het stelsel van brugpensioen door dat van het brugrust- of « brust »-pensioen (pensioen op 60 jaar gekoppeld aan de verplichte aanwerving van een nieuwe arbeidskracht).

Vermelden wij hier ook dat de regering op 29 oktober besliste het BTW-tarief van 17 % op te trekken tot 19 %, behalve voor stookolie, gas, elektriciteit, horeca-sector, bouwsector en schoenen. Voor wasserij, ververij en chemisch reinigen wordt het tarief van 6 op 17 % gebracht. Het tarief voor katten- en hondenvoer gaat van 6 naar 19 %. Voor alle toestellen voor huishoudelijk gebruik, gewone uurwerken, namaakjuwelen, simili-marokijnwerk en radio- en tv-distributie wordt het tarief van 17 op 25 % gebracht. Al deze maatregelen gingen op 1 januari 1983 in.

9. Bedrijven in moeilijkheden en parastatalen.

Hoe men er ook inhoudelijk over oordele en wat de resultaten ervan ook mogen zijn, het kan niet worden ontkend dat de volmachtenbesluiten van de regering-Martens V getuigen van een krachtige aanpak van de sociaal-economische crisis — een aanpak die scherp contrasteert met de besluiteloosheid van menig vorig kabinet. Diezelfde krachtdadigheid kwam ook tot uiting in het beleid ten aanzien van de in moeilijkheden verkerende bedrijven.

Bij de toekenning « voor de laatste maal » van overheidssteun aan de zieke textielbedrijven Motte, Fabelta en Butch op 8 januari 1982, besliste het sociaal-economisch kernkabinet de toekenning van overheidssteun aan bedrijven in moeilijkheden afhankelijk te maken van strikt na te komen saneringsmaatregelen. Gewoonlijk betrof het een vermindering van de bruto-wedden van de directie- en kaderleden met 10 %, de inkrimping van de bruto-loonmassa van arbeiders en bedienden met 5 % (waarbij aan de minimumlonen niet wordt geraakt), de halvering van de zgn. dertiende maand en vaak ook een personeelsafvloeiing. Met een opgelegde daling van de loon- en dus produktiekosten, wilde de regering sneller betere bedrijfsresultaten bekomen, de subsidiëring binnen aanvaardbare perken houden en meteen ook komaf maken met een zekere gemakzucht die in bedrijven met staatsparticipatie heerst. De regering wees er wel op, dat de inlevering enkel van toepassing is op « ondernemingen die sedert geruime tijd in moeilijkheden verkeren en zonder snelle staatstussenkomst ten dode zijn opgeschreven, en waarvoor alle herstructureringsmaatregelen in het verleden ten spijt, meestal ruim gefinancierd door de overheid, geen herstel is ingetreden » (communiqué van minister van Economische Zaken Eyskens van 26 januari 1982).

Hierna volgt een beknopt overzicht van de wijze waarop het inleveringsbeginsel werd toegepast.

BUTCH. Het Brusselse confectiebedrijf ging failliet voor er ten gronde over de sanering kon worden gepraat.

FABELTA. De werknemers van het kunstvezelbedrijf in Zwijnaarde stemden vrij vlug in met de inleveringsvoorwaarden. Op 4 maart verhoogde het sociaal-economisch kernkabinet in het kader van een herstructureringsplan, het kapitaal met 500 miljoen F. Op 11 oktober vroeg de raad van beheer een concordaat aan. Over een overname van het bedrijf werd toen onderhandeld met een Italiaanse en een Noorse firma. Toen die overname niet haalbaar bleek, werd het overheidsbedrijf (waarin in totaal 2 miljard F was ingebracht) failliet verklaard.

MOTTE. Na wekenlang verzet aanvaardden de werknemers in maart de inleveringsvoorwaarden. De EG-Commissie verzette zich echter tegen de voorgenomen injectie van 350 miljoen F overheidsgeld. Op 5 november keurde de regering een nieuw reddingsplan goed: Motte wordt overgenomen door de Wase textielgroep Verbeke, die in een eerste fase 40 miljoen inbrengt; de staat verleent hulp ten belope van 255 miljoen F. De niet-rendabele afdelingen van het Moeskroens textielbedrijf worden gesloten.

COCKERILL YARDS. De Hobokense scheepswerf had op 1 december 1981 een aanvraag tot concordaat ingediend. Wegens de weigering van het personeel in te leveren, wilde de regering geen staatssteun toekennen. Op 9 februari 1982 werd Cockerill Yards failliet verklaard. Op 12 februari stemde de kabinetsraad in met een voorstel van minister Eyskens om een exploitatiemaatschappij op te richten die met de curatoren moet onderhandelen over de afwerking van de op stapel staande schepen. Het kapitaal van deze NV Scheepswerven (2 miljoen F) werd voor de helft ingebracht door de Boelwerf te Temse en voor de andere helft door de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM). Na lange discussies verkochten de curatoren op 20 augustus Cockerill Yards aan de NV Scheepswerven. Op 23 augustus gingen de werfpoorten weer open.

Niet alleen bedrijven in moeilijkheden, ook enkele parastatalen werden tot inleveren verplicht. Nadat in oktober 1981 een indexmatiging door de vakbonden was verworpen, maakte minister van Verkeerswezen De Croo in februari 1982 de verhoging van het kapitaal van Sabena afhankelijk van bezuinigingen. In een interview met *De Standaard* (6-7 maart) noemde hij het faillissement van de Belgische luchtvaartmaatschappij niet ondenkbaar. Op 17 maart maakte de raad van beheer een besparingsplan bekend. Het personeel zou nog in 1982 1 miljard F moeten inleveren door een solidariteitsbijdrage van 2 % op alle lonen, een vermindering met 15 % van het gedeelte van het bruto-loon boven de 27.500 F en de halvering van de eindejaarspremie. Tevens werd voorgesteld het brugpensioen te veralgemenen op 57 jaar (mannen) en 55 jaar (vrouwen) en voor het personeel onder Belgisch contract tijdelijk zelfs tot 55 resp. 53 jaar. Het vliegend personeel wordt, zonder geldelijk verlies, op 55 jaar op rust gesteld. Een grote meerderheid van het personeel stemde op 31 maart met het plan in, zodat de enkele dagen voordien door de regering toegestane kapitaalverhoging met 3 miljard F (de laatste jaarlijkse schijf van 1 miljard van een in 1979 toegekend krediet van 3 miljard F plus een bijkomend krediet van 2 miljard F) kon doorgevoerd worden. Ondanks een verwachte verbetering van de exploitatierekening — een verlies van 2 miljard F tegenover 3,7 miljard in 1981 — werd voor 1983 een nieuwe kapitaalverhoging in het vooruitzicht gesteld.

Gevolg gevend aan de richtlijnen van minister De Croo, besliste de raad van beheer van de NMBS op 26 februari in 1982 vijf miljard F te besparen : drie miljard op het investeringsbudget en twee miljard op de exploitatierekening. De besparingsmaatregelen hadden betrekking op het uitstel van geplande werken, de natuurlijke afvloeiing van 1.900 personeelsleden, de niet-ervanging van 1.200 stagiairs, de afdanking van 500 tijdelijke arbeidskrachten, tariefverhogingen (reeds door de vorige regering toegestaan) en de afschaffing van 2.037 treinen per week met een lage bezettingsgraad. De spoorvakbonden kondigden voor 25 maart een nationale staking aan. Twee dagen daarvoor werd echter een compromis gevonden : de 500 tijdelijken werden niet ontslagen ; de financiële lasten daarvan werden opgevangen door een lening van 200 miljoen F bij het personeel. Op 15 oktober gaf de regering de NMBS de toelating een lening van 9,5 miljard F aan te gaan. Intussen was bij volmachtenbesluit bepaald dat de spoorwegmaatschappij de komende vijf jaar het exploitatieresultaat met telkens 1 % moet verbeteren. De NMBS-begroting voor 1983 werd in evenwicht ingediend. Voor de uitvoering ervan zouden in 1983 ruim 2.000 jobs verdwijnen en zijn 1,7 miljard F nieuwe inkomsten en 1,9 miljard F besparingen nodig. Desondanks zou de staatstussenkomst nog stijgen met 5,7 miljard F tot 53,9 miljard F.

Ten slotte zij hier nog vermeld dat de verbetering van de exploitatierekening met jaarlijks ten minste één procent gedurende vijf jaar ook geldt voor de Regie der Posterijen, de buurtspoorwegen en de maatschappijen voor intercommunaal vervoer.

10. De houding van de sociale partners.

Het « volmachtenbeleid » van de regering-Martens V lokte begrijpelijkerwijze reacties uit bij werknemers en werkgevers.

Het socialistische Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) sloeg meteen na de regeringsformatie een harde oppositietoon aan. Op 14 januari kwam een buitengewoon congres bijeen, om « de repliek van de arbeiders op de sociale afbraak » te bepalen. Besloten werd een algemene 24-urenstaking te organiseren, maar de vaststelling van de datum daarvoor over te laten aan het vakbondsbureau. De ABVV-leiding verheelde niet dat zij met dat uitstel het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) de tijd wilde geven zich bij de actie aan te sluiten.

Voor het ACV lagen de politieke kaarten anders dan voor het ABVV. Via het Algemeen Christelijk Werkersverbond (ACW) — een van de « standen » in de CVP — is het ACV nauw met de christelijke partij verbonden en in de regering-Martens beschikte het ACW over een aantal

vertrouwensfiguren van wie minister van Sociale Zaken Jean-Luc Dehaene zeker niet de minste was. In een interview met de vakbondskrant *Het Volk* (8 januari) zei ACV-voorzitter Houthuys, dat het ACV in geen geval zou deelnemen aan stakingen of massabetogingen om de regering te bestrijden. Uit communiqués bleek dat de christelijke vakbond zich bewust was van de noodzaak van inkomensmatiging en tijdelijke inlevering en bereid bleef daarbij de belangen van de werknemers te verdedigen. Over concrete acties wilde de vakbond slechts beslissen na kennis te hebben genomen van de preciese regeringsvoorstellen. Wel bleek dat binnen de ACV-raad, het hoogste beslissingsorgaan, verdeeldheid bestond over de vraag tot deelname aan de 24-urenstaking. Met name de Waalse ACV'ers zouden daar voorstander van zijn geweest.

Op 27 januari besliste het ABVV-bureau dat de geplande 24-urenstaking op maandag 8 februari zou plaatshebben. Op 2 februari maakten het ACV en de (kleinere) liberale vakbond ACLVB bekend, niet aan de actie te zullen deelnemen. De staking had een communautair aspect : terwijl in Wallonië nagenoeg overall werd gestaakt (volgens de patroons 80 à 90 %) ook door ACV'ers, bleef de deelname in Vlaanderen eerder beperkt (10 à 15 %). De media drukten het uit met de vaststelling : de treinen stoppen aan de taalgrens. Terwijl de eerste-minister Martens verklaarde geen besluiten uit de staking te trekken, zetten het ABVV en het ACV in Luik en Charleroi de actie nog enkele dagen verder.

Op 3 maart maakte ABVV-secretaris-generaal Debunne het verdere actieprogramma bekend : in maart zouden op vijf dagen provinciale of gewestelijke 24-urenstakingen worden georganiseerd. De eerste van die zgn. buienstakingen vond op dinsdag 9 maart plaats en legde het economische leven in de provincie Luik zo goed als lam. Op 16 maart kwamen Antwerpen, Mechelen, Turnhout, Leuven, Limburg en Charleroi aan de beurt, op 18 maart Namen, Luxemburg, Gent, Dendermonde, Sint-Niklaas, Ronse en Aalst. De voor 23 en 25 maart geplande buienstakingen werden vervangen door een nieuwe nationale en interprofessionele 24-urenstaking, die op 26 maart plaatsvond. De werkonderbrekingen waren minder groot dan op 8 februari en ook nu weer was de actie vooral een Waalse aangelegenheid.

's Anderendaags, op 27 maart, betoogden te Brussel zo'n 30.000 ACV-leden tegen de verhoging van de prijzen, de blokkering van de index, de afbraak van de tewerkstelling en de aanslag op de zwaksten. Tot de betoging was op 15 maart beslist ; zij was niet gericht tegen de regering, maar tegen sommige aspecten van haar beleid. De christelijke vakbond voerde ook een prijzenactie, in het kader waarvan eigen vrijwilligers de opgelegde prijzenblokkering controleerden. Eind april deelde het ACV mee dat uit

zijn bevindingen bleek dat met de prijzenstop een loopje werd genomen en dat één produkt op 20 duurder werd.

Na het afspringen van het sociale overleg over werktijdverkorting en compenserende aanwervingen (zie § 7), kwam op het einde van het jaar een tweede syndicale actiegolf op gang. Het ACV plande drie dinsdagstakingen : op 23 november in West-Vlaanderen, Henegouwen en Namen, op 30 november in Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Brabant, en op 7 december in Luik, Luxemburg en Limburg. Het ABVV voorzag in zijn actieplan een sensibilisatiedag in de ondernemingen (23 november) en stakingsacties op 30 november en 7 december. Wegens de weigering van het ACV de regering aan te pakken, wilde het ABVV niet aansluiten bij de dinsdagstakingen. Na contacten tussen de beide vakbondstoppen, kwam half november toch een gemeenschappelijk actieprogram uit de bus. Na een informatie- en sensibiliseringscampagne in de ondernemingen (23 november) werd op 30 november gestaakt in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen, Brabant en Namen, en op 7 december in de overige. Het uitvallen van het openbaar vervoer, waar de staking vrijwel algemeen was, gaf aan de actie enige kracht, maar voor het overige werd het stakingsparool vrij ongelijk opgevolgd.

Het hele jaar door waren er acties van het spoorwegpersoneel tegen de opgelegde besparingen (zie § 9). Een voor 25 maart aangekondigde nationale staking kon op het laatste ogenblik vermeden worden, maar op 30 september was dat niet meer het geval. In november vonden nog twee ochtendstakingen plaats en waren er ook verscheidene acties van het stads- en streekvervoer (bussen en trams) tegen de bezuinigingsmaatregelen.

Om dit vakbondshoofdstuk af te sluiten dient nog vermeld dat het buitengewoon congres van het ABVV op 20 december André Vanden Broucke tot voorzitter verkoos in opvolging van Georges Debunne, die na vijftien jaar de socialistische vakbond te hebben geleid met pensioen ging (de functie van secretaris-generaal die Debunne uitoefende werd vervangen door die van voorzitter. De secretaris-generaal is voortaan de adjunct van de voorzitter. Tot secretaris-generaal werd Alfred Delourme verkozen). Het congres voerde ook de besluiten van 29 juni uit, waarbij de statuten werden gewijzigd. Voortaan is het ABVV geregionaliseerd en steunt het op drie intergewestelijken : het Vlaamse ABVV, de Waalse FGTB en het ABVV van Brussel-Halle-Vilvoorde. Debunne zelf was op 23 april tot voorzitter van het Europees Vakverbond verkozen.

Het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) stond eerder positief tegenover het regeringsbeleid. Het herstel van het concurrentievermogen, de daling van de rentetarieven en de vermindering van de inflatie-

graad werden gunstig gewaardeerd. Negatief in de ogen van het VBO waren de prijzenblokkering, de daling van het privé-verbruik, de stijgende overheidsschuld en de zwakke rendabiliteit van de bedrijven. Herhaaldelijk lieten de patroons ook weten dat van een herstel van het oude indexeringsmechanisme geen sprake kon zijn. Opgemerkt was de oproep van VBO-voorzitter Daniël Janssen tot de ondernemingen om tewerkstellingsbevorderende initiatieven te nemen (16 maart). Maar ondanks de verbale toezegging van een vijftigtal grote ondernemingen, bleef de werkgelegenheid in 1982 verder slinken.

11. Staal en andere « nationale sectoren ».

Hoewel er in 1982 weinig fundamentele ontwikkelingen plaatsvonden, willen wij toch een iets uitvoeriger overzicht geven van de gebeurtenissen rond het staaldossier, omdat het er naar uitziet dat dit een van de meest explosieve strijdpunten in de Belgische politiek aan het worden is. Dat blijkt alleen al uit de twee woelige staalbetogingen die in het verslagjaar plaatsvonden. Tussen de 7.000 en 8.000 Waalse staalarbeiders betoogden op 12 februari te Brussel tegen het « niet langer te aanvaarden getalm van de EG-Commissie bij de behandeling van het staaldossier ». Aan de manifestatie namen PS-voorzitter Spitaels, KPB-voorzitter Van Geyt en de gewezen socialistische ministers Mathot en Busquin deel. In de neutrale zone rond het parlement kwam het tot een hard treffen tussen betogers en rijkswacht. Op 16 maart greep na afloop van een tweede betoging waaraan ca. 10.000 « métallo's » deelnamen een regelrecht gevecht plaats tussen ordestrijdkrachten en betogers, waaronder zich zgn. autonomen hadden gemengd. Op het Rogierplein werden nagenoeg alle winkel- en hotelramen vernield en werd brand gesticht in een leegstaand hotel. De schade aan metro-ingangen en verkeerslichten was zeer aanzienlijk.

Op 29 januari bereikten de regering en het consortium van Belgische banken een voorakkoord over de staalfinanciering en de staatswaarborg uit het verleden. Over dat probleem was in 1981 de regering-Eyskens gevallen (7). Het protocol, dat op 22 maart werd ondertekend, bepaalde o.m. dat de banken de kredietlijnen voor Cockerill-Sambre (C-S) en Carlam op het niveau van 31 december 1981 (33,1 miljard F) houden, en dat voor de schulden uit het verleden de staat een bedrag van 16,8 miljard (38,1 %) rechtstreeks of onrechtstreeks waarborgt.

Het bekendmaken van de resultaten van een op verzoek van de EG-Commissie door het Amerikaanse bureau McKinsey verrichte studie, waar-

(7) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 239-241.

in werd gezegd dat de produktiecapaciteit van C-S van 8,7 op 5,7 miljoen ton moet worden gebracht (wat de sluiting van de warme-produktielijn te Seraing betekent), was het startsein van een verwoede strijd tussen de bekkens van Luik en Charleroi. De vakbonden van beide bekkens, die van eind februari tot half maart (Charleroi) of eind maart (Luik) nog samen hadden gestaakt tegen het staalbeleid van regering en EG-Commissie (een staking die aanvankelijk tegen de devaluatie en matigingspolitiek was gericht), traden niet langer eensgezind op. Zo kon men het beleven dat de liberale minister Gol met de socialistische vakbondsleider Gillon een alliantie sloot om de bouw van een continugietery te Seraing te verdedigen.

Met het oog op de depolitisering van het beheer van C-S belastte de regering op 15 maart de directeur-generaal van FN te Herstal, Michel Vandestruck, met de tijdelijke opdracht alle elementen bijeen te brengen voor de reorganisatie van de onderneming en een beheerscontract uit te werken. Aan de top van C-S verving Vandestruck de voorzitter van de raad van beheer Vandebosch (socialist) en afgevaardigd-beheerder Frère. Op 17 maart stemde de EG-Commissie in met een investeringspakket van 19,825 miljard F (12,140 voor Luik en 7,685 voor Charleroi). Het betrof de uitvoering van de tweede fase van het staalplan van 15 mei 1981, dat voorzag in de omzetting van staatschulden in kapitaal. In een eerste fase (door de EG-Commissie goedgekeurd op 4 januari 1982) ging het om 5,2 miljard F. De Commissie legde wel enkele tegenprestaties op, o.a. de sluiting van de breedbandwalserij van Ougrée. Ook diende de Belgische regering vóór 31 mei een industrieel en financieel plan voor te leggen waaruit de leefbaarheid van C-S zou blijken.

Op 27 mei maakte Vandestruck dat nieuw industrieel schema van Cockerill-Sambre bekend. Het voorzag in de uitbouw van vier staalfabrieken met continugieteries resp. in Montignies en Marcinelle (bekken van Charleroi), Cheratte en Seraing (bekken van Luik). Voor Seraing gaat het om een kleine, gespecialiseerde gieterij voor draadproduktie en niet de dure, gemengde gieterij waar de EG bezwaren tegen had. Andere elementen van het schema zijn : de produktie van C-S wordt van 8,5 op 6,1 miljoen ton gebracht ; de breedbandwals van Ougrée wordt gesloten waardoor de produktie van Carlam (Charleroi) mag verdubbelen ; de draadproduktie van Marcinelle wordt naar Valfil overgebracht, terwijl in Marcinelle betonijzer zal worden gewalst ; op sociaal vlak is de afvloeiing van 3.900 personeelsleden voorzien evenals een inlevering van 6 % bovenop de verlaging van de loonmassa als gevolg van die afvloeiing. Het schema hield ook rekening met internationale produktie-uitwisselingen. Op het financiële vlak werd het saldo van het investeringspakket (7 miljard F) beves-

tigd, alsook de enveloppe van 22 miljard F voor het dekken van de verliezen. Op basis van deze hypothesen verwacht C-S in 1985 een nettowinst van 1,1 miljard F. Aan te stippen valt nog dat de staalvakbonden van Charleroi het schema afwezen als « langzame wurggreep op het bekken van Charleroi », en dat de EG-Commissie niet geloofde dat C-S tegen eind 1985 uit de rode cijfers zou zijn.

Op 19 november verzocht C-S de regering om bijkomende hulp van 10 miljard F, omdat de enveloppe van 22 miljard voor het dekken van de « cash-drain » tot 1985 nagenoeg volledig uitgeput was. De regering weigerde daarop in te gaan. Wel gaf zij Vandestruck de toestemming aan de EG een vermindering van de productiecapaciteit met 575.000 ton voor te stellen teneinde in het staalplan voorziene hulp vrijgegeven te krijgen. De EG-Commissie stemde daar op 16 december mee in. Op een aandeelhoudersvergadering van 30 december werd het kapitaal van C-S niet met 5 miljard F verhoogd zoals in de voorgaande dagen was gezegd. Wel deed de belangrijkste aandeelhouder, de Belgische Staat, een storting in speciën van 3,046 miljard F en volstortte zodoende de kapitaalverhoging van 11 miljard F die hij tijdens de fusievergadering van 23 juni 1981 had onderschreven. Verder stelde de staat in het kader van de 11 miljard voorwaardelijke deelnemende converteerbare obligaties uitgegeven op 26 juni 1981, een bedrag van 4,054 miljard ter beschikking. Al bij al kreeg C-S dus 7,1 miljard F « vers » geld.

Dezelfde dag nam de regering ook een aantal belangrijke beslissingen :

1. De Fransman Jean Gandois, tot juni 1982 topman van de chemiegroep Rhône-Poulenc, werkt voor de regering een gewijzigd industrieel schema uit dat voor C-S tegen 1985 de leefbaarheid herstelt en vervolgens de rentabiliteit. Vóór 30 juni 1983 moet hij zijn eindverslag indienen.

2. Vandestruck blijft voorzitter van de raad van beheer, tot een opvolger is aangeduid (Vandestruck had half december ontslag genomen).

3. Met de werknemers wordt een sociaal pact gesloten dat op 1 februari 1983 ingaat. Het voorziet in een vermindering van het individuele inkomen, naar gelang van de tijdelijke werkloosheid, met 5 tot 10 %.

4. De verliezen van 1983 worden gedekt door het saldo van de enveloppe van 22 miljard, de bijzondere loonmatiging, de vermindering van de stocks, de omzetting van de rentebonificaties in werkingsmiddelen en, in bijkomend geval, ook door een beperkte aanpassing van de investeringsenveloppes.

5. Indien de financieringsbehoefte de enveloppes voor de nationale sectoren overschrijdt, nodigt de regering de gewestregeringen uit om samen oplossingen te zoeken.

In uitvoering van de staalakkorden besliste de regering op 29 juli tot de oprichting van drie holdings : Sidinvest (Sidmar), Cockinvest (Cockerill-Sambre) en Alinvest (ALZ-Genk), met een startkapitaal van 50 miljoen F. Sidinvest krijgt het beheer over 8,3 miljard F aan trekkingsrechten voor Sidmar. Alinvest krijgt 1 miljard aan trekkingsrechten. Voor Cockinvest was niets voorzien. Tevens werd de Nationale Maatschappij voor de Herstructurering van de Nationale Sectoren (NMHNS) of de zgn. superholding opgericht die tot taak heeft de financiële middelen te verzamelen op de nationale en internationale kapitaalmarkt waarmee moet worden bijgedragen tot de doelmatige financiering van de betrokken ondernemingen. Tot eind 1983 mocht 70 miljard F worden geleend.

Het textielplan, in 1978 gelanceerd als compensatie voor het staalplan, kreeg eerst op 18 november 1981 groen licht van de EG-Commissie. Het trad dus pas in 1982 voorgoed in werking en mocht van de EG-Commissie gedurende slechts één jaar worden toegepast, en de overheidssteun mocht niet meer dan 6,8 miljard F bedragen.

Voor de steenkoolmijnen keurde de kabinetsraad op 29 juli het beheerscontract en het vijfjarenplan 1983-1987 voor de NV Kempense Steenkoolmijnen (KS) goed. In het kader daarvan werd een investeringsenveloppe van 2,5 miljard en een financieringsenveloppe van 31,9 miljard F toegestaan. Met de directie van de mijn van Roton, de laatste Waalse mijn, werd geen akkoord bereikt over een beheerscontract.

De scheepsbouw zat eind 1982 nog in de fase van de prefusie. In het kader van de herstructurering van de sector werd gedacht aan de fusie van de Boelwerf met de NV Scheepswerven, opgericht na het faillissement van Cockerill Yards (zie § 9).

Volledigheidshalve zij nog vermeld dat de vijfde zgn. nationale sector, de glasverpakking (die in feite beperkt is tot het bedrijf Verlipack), uit de politieke en communautaire spanningen wist te blijven.

Inderdaad, de hierboven geschetste ontwikkelingen mogen niet doen vergeten dat de nationale sectoren en inzonderheid de staalsector het hele jaar door aanleiding gaven tot spanningen tussen de twee gemeenschappen. Van Vlaamse zijde werd herhaald dat er een einde diende te komen aan de stroom van overheidsgeld naar de Waalse siderurgie. Wallonië repliceerde met te wijzen op de omvangrijke staatssteun aan de Limburgse steenkoolmijnen of verwees naar de uitbouw van de haven van Zeebrugge. Tegen die achtergrond moet de verrassende mededeling van de regering van 3 maart worden gezien dat zij « bereid is te onderzoeken of een consensus kan worden bereikt over de opportuniteit van de regionalisering van de vijf nationale economische sectoren en, indien mogelijk, over de financiering van zulke hervorming ». Een regeringswerkgroep werd alvast belast

met een voorstudie van de problemen die zich bij een eventuele regionalisering zullen stellen. Het rapport van de zgn. werkgroep-Matthijs bezorgde voor het eerst een globale inventaris van de hulpverlening aan deze sectoren. Een samenvatting ervan werd gepubliceerd in *De Standaard* (13-18/19 december 1982).

12. Staatshervorming en communautaire problemen.

De belangrijkste verwezenlijking bij de verdere uitvoering van de staatshervorming (Wetten van 8 en 9 augustus 1980) was de oprichting (Koninklijk Besluit van 2 juni 1982) en de bemanning van vier nieuwe ministeries, resp. van de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, het Waalse Gewest en het Brusselse Gewest. Op 1 juli 1982 liep de drie jaar voordien begonnen procedure af waarbij in dertien nationale departementen (Economische Zaken, Landbouw, Middenstand, Verkeerswezen, Justitie, Volksgezondheid, Openbare Werken, Nederlandse en Franse Nationale Opvoeding en Cultuur, Tewerkstelling en Arbeid, Binnenlandse Zaken, Financiën, Buitenlandse Zaken) 7.106 betrekkingen werden afgeschaft en opnieuw gecreëerd in de nieuwe ministeries: 3.549 voor de Vlaamse Gemeenschap, 1.799 voor de Franse Gemeenschap, 1.539 voor het Waalse Gewest en 194 voor het Brusselse Gewest (25 betrekkingen blijven voorbehouden voor de Duitstalige Gemeenschap). Nog op 1 juli begon de overheveling van ambtswege van ca. 5.000 personeelsleden van de volledig of bijna volledig geregionaliseerde of gecommunautariseerde nationale diensten naar de gewest- en gemeenschapsadministraties. In een tweede, op 6 september begonnen fase werden vrijwilligers gezocht voor de ca. 2.000 betrekkingen in de slechts gedeeltelijk overgehevelde nationale diensten. Eind 1982 waren in totaal 5.854 ambtenaren overgeplaatst naar de vier nieuwe administraties die per 1 januari 1983 operationeel zijn geworden.

Met betrekking tot de « leemten » in de staatshervorming van 1980 werd weinig of geen vooruitgang geboekt. Het dossier-Brussel bleef onaan-geroerd. Een door PRL-Kamerlid Henrion bijeengeroepen bijeenkomst van Brusselse parlementsleden vond op 14 december plaats, maar zonder deelname van de Vlaamse genodigden. De afwezigheid van de Vlamingen hield verband met een enkele dagen voordien uitgelekt ontwerp-akkoord over het statuut van Brussel, opgesteld door de Brusselse afgevaardigden van een aantal Franstalige partijen (PSC, PRL, PS, FDF, communisten, Ecolo) dat de maximale stellingen van het FDF overnam, en met het feit dat ook « niet-Brusselaars » uit de periferie waren uitgenodigd.

Het wetsontwerp tot oprichting van het Arbitragehof, dat de conflicten tussen nationaal en gewest- of gemeenschapsniveau en tussen de gewesten en gemeenschappen onderling moet beslechten, was eind 1982 nog voor bespreking in de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening en de hervorming van de instellingen.

De regering raakte het eens over een (nieuw) ontwerp tot herziening van grondwetsartikel 59ter dat het statuut van de Duitstalige Gemeenschap moet regelen. Het werd op 2 juli door de Kamer goedgekeurd, behalve de § 3 die het mogelijk moest maken dat de Raad van de Duitstalige Gemeenschap, bevoegd voor culturele en persoonsgebonden materies, ook de bevoegdheid over alle of sommige gewestmateries kreeg. In 1983 zou een nieuwe tekst ter stemming worden voorgelegd.

Het overlegcomité regering-deelregeringen, dat in afwachting van de oprichting van het Arbitragehof bevoegdheids- en belangenconflicten behandelt, kwam op 23 maart voor het eerst bijeen. Het werd geconfronteerd met talrijke geschillen inzake de bevoegdheidsafbakening tussen het nationale niveau enerzijds en de gewest- en gemeenschapsniveaus anderzijds. Omdat daarover meestal geen consensus kon worden bereikt, werd besloten enkele werkgroepen op te richten die een onderzoek naar alle hangende problemen ter zake zouden instellen.

Twee decreten van de Franse Gemeenschapsraad, ingediend door de FDF'er Lagasse, veroorzaakten een scherp conflict tussen de Vlaamse en de Franse Gemeenschap. Het eerste decreet voorziet in de mogelijkheid buiten het grondgebied van de Franse Gemeenschap afdelingen van Franstalige scholen op te richten. Op 27 januari keurde de Vlaamse Raad een motie goed waarin de schorsing van de procedure inzake het voorstel-Lagasse werd gevraagd omdat het in strijd zou zijn met de wetten op de staatsvorming en met de taalwetgeving. De PVV'er Bascour diende een gelijkaardig voorstel van decreet in, maar dan voor de oprichting van Vlaamse scholen buiten het Nederlandse taalgebied. Daarmee lokte hij van de Raad van State een negatief advies uit (de Franse Gemeenschapsraad had het voorstel-Lagasse niet aan de Raad van State voorgelegd). Op 29 april keurde de Kamer van Volksvertegenwoordigers, Vlamingen tegen Franstaligen, een gemotiveerd advies goed waarin stond dat het voorstel-Lagasse de belangen van de Vlaamse Gemeenschap schaadt. Ondanks dit alles keurde de Franse Gemeenschapsraad op 17 november het voorstel-Lagasse goed (decreet van 2 december 1982, Staatsblad van 15 januari 1983). Een tweede decreet-Lagasse dat op 29 juni werd goedgekeurd laat het gebruik van het Frans toe in alle bedrijven die Franstalig personeel tewerkstellen. Het decreet is een repliek op het Vlaamse « september-decreet », dat het gebruik van het Nederlands oplegt in de sociale relaties

in bedrijven die in het Nederlandse taalgebied gevestigd zijn of er personeel tewerkstellen. 's Anderendaags keurde de Vlaamse Raad een motie goed, waarin stond dat de belangen van de Vlaamse Gemeenschap door het decreet kunnen geschaad worden. De motie kwam echter te laat, want een dergelijke procedure moet vóór de stemming worden ingezet. Daarom tekende de Vlaamse regering op 14 juli een dubbel beroep aan tegen het decreet bij de Raad van State. Bij de (nog op te richten) afdeling bevoegdheidsconflicten werd de bevoegdheidsoverschrijding aangeklaagd, bij de Raad in het algemeen werd het schadigen van de belangen van de Vlaamse Gemeenschap ingeroepen.

Enkele buitenlandse reizen van leden van de deelregeringen lokten ontstemming uit bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, dat eraan herinnerde dat het buitenlandse beleid een prerogatief is van de Koning, d.w.z. van de nationale regering. Ook dat conflict zou in 1983 nog in het nieuws komen.

Te zamen met de roep naar een regionalisering van de vijf nationale sectoren (zie § 11) wezen al deze bevoegdheids- en belangenconflicten erop, dat de staatshervorming van 1980 niet « af » is en in de komende jaren zal moeten worden bijgestuurd.

Op het eigenlijke communautaire vlak (de traditionele wrijvingspunten tussen Vlamingen en Franstaligen) bleef het in 1982 eerder rustig. Wel kwam eind 1982 de Voerkwestie weer volop in de belangstelling. Aanleiding daarvoor was de voordracht, na de gemeenteraadsverkiezingen, van José Happart als burgemeester van Voeren. Happart, tot kort voor de verkiezingen nog de leider van de Luiksgezinde Action fouronnaise, had de meeste voorkeurstemmen behaald op de lijst *Retour à Liège*, die tien van de vijftien gemeenteraadszetels veroverde. Dat Happart burgemeester van Voeren zou worden, werd in Vlaanderen haast unaniem afgewezen. De Vlaamse Raad keurde op 16 november een motie goed, waarin wordt gevraagd in de faciliteitengemeenten slechts die kandidaten tot burgemeester te benoemen die bewezen hebben bekommerd te zijn om het naleven van de wetten op het taalgebruik en op de handhaving van de openbare orde, en die blijk hebben gegeven van eerbied voor de belangen van de hele bevolking van hun gemeente. Het probleem zou eerst begin 1983 zijn volle scherpte aannemen en, zoals bekend, de regering aan het wankelen brengen.

13. Buitenlands- en defensiebeleid.

In het eerste halfjaar stonden de Belgische relaties met het buitenland in het teken van het Belgische « voorzitterschap » van de Europese

Gemeenschappen (EG). Op 29-30 maart en op 28-29 juni waren de Franse president en de regeringsleiders van de overige EG-lid-staten in Brussel te gast voor de bijeenkomst van de Europese Raad. Op 29 maart werd tevens de 25ste verjaardag van het Verdrag van Rome gevierd. Te zamen met Commissievoorzitter Gaston Thorn vertegenwoordigde eerste-minister Martens de EG op de westerse top in Versailles (4-6 juni). Als voorzitter van de raad van de ministers van Buitenlandse Zaken bezocht minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans o.m. Japan, waar hij pleitte voor een verbetering van de monetaire samenwerking tussen dat land en de EG, en Turkije, waar hij de bezorgdheid van de Tien over het uitblijven van de democratisering overbracht. In het kader van een evaluatiebezoek aan het Nabije Oosten reisde Tindemans naar Koeweit, Saoedi-Arabië, Egypte en Israël. In februari, ten slotte, vlogen Martens en Tindemans naar Washington, waar zij gesprekken voerden met president Reagan en staatssecretaris Haig. De uitspraak van Martens: « Ik onderschrijf wat de president heeft gezegd », na Reagans verklaring dat België de VS-politiek tegenover El Salvador steunt, veroorzaakte in eigen land enige deining. Als uitleg voor het incident werd gezegd, dat Martens zich strak aan een vooraf opgestelde tekst hield en zo niet kon reageren op de preciese verklaring van Reagan.

In het Groothertogdom Luxemburg, dat sinds 1963 met België een monetaire unie vormt, ontstond grote verontwaardiging na de devaluatie van de Belgische — en bijgevolg ook van de Luxemburgse — frank. Luxemburg nam het niet dat het zonder enig overleg en pas 24 uur op voorhand op de hoogte was gebracht van de Belgische beslissing. Het drong dan ook aan op de herziening van een aantal bepalingen van de monetaire-unie-akkoorden. Met name vroeg Luxemburg: 1° een geregeld overleg tussen beide regeringen; 2° een wisselkoersgarantie op de BF-tegoeden van Luxemburg om bij een eventuele verdere waardedaling van de BF te zijn beschermd; 3° de identificatie van het Luxemburgse aandeel in de BLEU-wisselreserves. Op de eerste eis werd ingegaan (bijeenkomsten op 25 maart, 5 juli en 18 december), maar ten aanzien van de andere wilde België geen toegevingen doen. Na de bijeenkomst van 18 december, waarop Luxemburg de toestemming kreeg meer eigen bankbiljetten en munten te mogen uitgeven, verklaarde minister van Financiën De Clercq, dat de plooiën opnieuw glad gestreken waren.

De relaties met Zaïre werden vertroebeld door het proces tegen de dertien Zaïrese parlementsleden die beschuldigd werden van het oprichten, tegen de Grondwet in, van een politieke partij (8). Uit solidariteit met

(8) Zie ook M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 249.

de dertien onderbrak de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 18 juni gedurende vijf minuten haar werkzaamheden. Op die dag ook deelde eerste-minister Martens in antwoord op vragen van de oppositie mee, dat staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Mayence-Goossens om persoonlijke redenen afzag van een gepland bezoek aan Zaïre. Alle politieke waarnemers brachten die « persoonlijke redenen » in verband met het proces (Mayence zou in november wel naar Kinshasa reizen). Na het vonnis van 1 juli, waarbij de dertien parlementsleden veroordeeld werden tot vijftien jaar dwangarbeid, ontstond in België een controverse over een voor 15 juli aangekondigd bezoek van president Mobutu. Naar verluidde hadden Mobutu en de Belgische minister van Verkeerswezen De Croo in maart te Genève een ontwerp-programma voor een officieel bezoek opgesteld. Op 2 en 7 juli deelde premier Martens mee dat er van een officieel bezoek geen sprake kon zijn, enkel van een werkbezoek. Op 7 juli vertrok een hoge ambtenaar naar Kinshasa om de modaliteiten van het bezoek te bespreken, maar hij werd daar door Mobutu niet ontvangen. *De Standaard* (9 juli) onthulde, dat koning Boudewijn op 7 juli, onder de verantwoordelijkheid van de regering, een brief aan Mobutu had gestuurd, waarin in hoffelijke bewoordingen de Belgische bezorgdheid over de veroordeling van de parlementsleden werd uitgesproken. Op 13 juli besliste Mobutu, tot zichtbare opluchting van de Belgische regering, het bezoek uit te stellen. Als officiële reden werd opgegeven de nationale rouw bij de dood van generaal Bobozo, een metgezel van Mobutu in de « Zaïrese revolutie ». Het bezoek vond in 1982 niet meer plaats. Wel ontmoette Tindemans de Zaïrese president in Zwitserland (27 juli), maar over dat onderhoud werden geen details vrijgegeven.

Eind september ontstond politieke beroering over een vertrouwelijk rapport van de Westduitse IMF-ambtenaar Erwin Blumenthal over de « internationale financiële geloofwaardigheid van Zaïre » dat door Mobutu zelf aan de Belgische regering was bezorgd en in de pers uitlekte. Het *rapport-Blumenthal* bevat o.a. een aantal antwoorden (op vragen van de auteur) van de Zaïrese oud-premier en oppositieleider Nguza Karl I Bond waarin deze een aantal Belgische vooraanstaanden in opspraak brengt : de gewezen ministers Leburton, Vanden Boeynants en Simonet, Verkeersminister De Croo, en Cahen, politiek directeur-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De betrokkenen logenstrafden de beweringen van Nguza, die gebaseerd waren op een gesprek met de journalist Pierre Davister, die een tijdlang met Mobutu bevriend was geweest. Half september had premier Martens het rapport overgemaakt aan de procureur-generaal van het Hof van Beroep te Brussel, met het verzoek een onderzoek

in te stellen naar de geuite beschuldigingen (9). Op 6 oktober deelde minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans mee, dat de Belgische regering de relaties met Zaïre zal herdefiniëren in het kader van een ruimer Afrika-beleid, waaraan toen de laatste hand werd gelegd. Zonder verdere precisering zei Tindemans ook nog dat een aantal vroegere beslissingen bevroren werden. In 1982, ten slotte, betaalde Zaïre 130 miljoen F van zijn schuld (965 miljoen) aan de RTT af.

In februari vaardigde de regering economische, financiële, commerciële, diplomatieke en culturele sancties uit tegen Polen en de Sovjetunie, wegens de afkondiging van de staat van beleg in het eerste en de rol daarbij van het tweede land. In september opende de Poolse vrije vakbond Solidariteit een buitenlands coördinatiebureau in Brussel.

Tijdens de Falkland-oorlog kwam er een verkoopverbod van wapens en militaire uitrusting aan Argentinië en riep Brussel zijn ambassadeur in Buenos Aires terug.

Officiële bezoeken aan België werden gebracht door premier Prem (Thailand), president Eanes (Portugal), president Mugabe (Zimbabwe) en president Chadli Bendjedid (Algerije). Premier Martens bracht een officieel bezoek aan de Bondsrepubliek Duitsland en minister Tindemans aan Venezuela en Brazilië.

In de marge van het buitenlandse beleid is te vermelden dat in Guatemala twee Belgische scheutisten werden ontvoerd. Paul (« Pablo ») Schildermans, verdwenen op 4 januari, werd na drie dagen vrijgelaten. Van Serge Berten, die op 19 januari verdween was eind 1982 nog geen nieuws.

Op 5 juli werd in Polen de Belg Roger Noël (« Babar ») aangehouden en nadien veroordeeld wegens het binnensmokkelen van een radiozender voor de vrije vakbond Solidariteit. Na het betalen van een boete, ter vervanging van de uitgesproken gevangenisstraf, kon hij op 26 november naar België terugkeren.

In de zomer evalueerde de regering de evolutie van de ontwapeningsgesprekken in Genève, van het resultaat waarvan de plaatsing op Belgisch grondgebied van middellange-afstandsraketten afhangt. In verband met die eventuele plaatsing liet minister van Landsverdediging Vreven herhaaldelijk weten dat de voorbereiding zich nog steeds in de eerste fase (theoretische studie van de geschikte plaatsen) bevond, ook toen NAVO-secretaris-generaal Luns eind maart verklaarde dat België met het klaar maken van terreinen bezig was en SP-voorzitter Van Miert zei (3 mei) dat

(9) Op 14 januari 1983 deelde minister van Justitie Gol mee, dat de procureur-generaal tot de bevinding was gekomen dat het rapport geen aanleiding geeft tot gerechtelijke vervolgingen.

in Florennes de onteigeningsprocedure voor de bouw van opslagplaatsen was ingezet (volgens Landsverdediging ging het om opslagplaatsen voor voertuigen en voorraden van VS-troepen die in oorlogstijd naar Europa zouden worden gebracht).

Op 29 juli gaf de regering minister van Economische Zaken Eyskens de opdracht met General Dynamics onderhandelingen aan te vatten over aanvaardbare compensatiebestellingen voor de eventuele vervanging van het Mirage-5-bestand van de Belgische Luchtmacht door 44 F-16-toestellen. Gebleken was dat de compensatievoorstellen van de Franse constructeur Dassault, wiens Mirage-5 met de F-16 in competitie was, weinig realistisch waren. De eerste levering van de nieuwe gevechtsvliegtuigen is gepland voor 1988.

Op 19 juli werd luitenant-generaal Maurice Gysemberg aangeduid als chef van de generale staf, in opvolging van luitenant-generaal Willy Gontier, die op 1 oktober op rust ging. Gontier was in april in het nieuws gekomen met zijn verklaring, tijdens een officieel bezoek aan Spanje, dat « het vanuit strategisch oogpunt noodzakelijk zou kunnen blijken kernraketten met middellang bereik op het Spaanse grondgebied te installeren ». Zowel eerste-minister Martens als Defensie-minister Vreven zegden dat die verklaring « niet overeenstemt met het officiële standpunt van de Belgische regering ».

14. Overige gebeurtenissen.

In deze paragraaf worden enkele gebeurtenissen behandeld die in de voorgaande paragrafen nog niet aan bod zijn gekomen en wegens hun belang — ook voor de toekomst — in een jaaroverzicht niet onbesproken mogen blijven.

Van 22 tot 28 juni vond in de Kamer van Volksvertegenwoordigers het zgn. energiedebat plaats. Het was een christelijk-liberale regering die in 1974 de belofte aanging een globaal energiebeleid te voeren waarvan de krachtlijnen door de regering en het parlement zouden worden vastgelegd. Talrijke studies en nota's werden geschreven en herschreven. In juni 1979, onder de toenmalige minister van Economische Zaken Willy Claes, verscheen *Elementen voor een nieuw energiebeleid*, kortweg het *Energiewitboek* genoemd. In de herfst van 1979 begon de bevoegde Kamercommissie met het onderzoek en de bespreking van dat document. In februari 1981 verscheen een « Aanvullende editie 1980 » op het *Energiewitboek* en in dat jaar werd een aantal ontwerp-resoluties goedgekeurd. Intussen trad eind 1981 de regering-Martens V aan. Staatssecretaris voor Energie Knoops schreef nieuwe ontwerp-resoluties die door de Kamercommissie sneller

dan in het verleden werden behandeld, inclusief de 492 amendementen. Zodoende begon op 22 juni het lang aangekondigde energiedebat in de openbare vergadering van de Kamer. De Senaat zou in 1983 een gelijkwaardig debat houden.

In de door de Kamer goedgekeurde resoluties wordt, wat de algemene opties betreft, gezegd dat het energiebeleid moet rekening houden met de eerbied voor en de bescherming van de mens en zijn leefmilieu, met de toename van het algemeen welzijn van de komende generaties en met het rationeel beheer van de natuurlijke bronnen en de financiële middelen. Het beleid moet steunen op een diversifiëring van de energiebronnen. De prijzen moeten zo laag mogelijk worden gehouden. Nauw overleg met de gewesten moet een nationale strategie en een voor het hele grondgebied harmonisch energiebeleid mogelijk maken. Jaarlijks moet bij de rijksmiddelenbegroting een energienota worden gevoegd en ten minste om de vijf jaar moet over het energiebeleid een parlementair debat worden gehouden. Gepleit wordt voor een rationeel energieverbruik, met een bijzondere inspanning voor de terugwinning van energie, en voor de vermindering van het aandeel van de aardolie in de energievoorziening. Inzake aardgas wordt gevraagd dat op het einde van het decennium een juiste aardgasbevoorrading zou worden verzekerd door een voldoende geopolitieke diversifiëring. Het onderzoek naar en de aanleg van ondergrondse opslagplaatsen moet worden voortgezet, gelet op de grote seizoenschommelingen in het verbruik.

In de resoluties wordt een herwaardering van de gebruiksmogelijkheden van steenkool gevraagd en een omschakeling naar steenkool waar dit economisch haalbaar of strategisch verantwoord is. Op het gebied van de industriële boven- en ondergrondse vergassing van vaste brandstoffen moet de promotie van het onderzoek en de ontwikkeling van de middelen gewaarborgd worden. De Kempense steenkolen zouden gebruikt kunnen worden door een of meerdere, in Limburg te bouwen elektriciteitscentrales van maximum 600 Megawatt. Ook wordt de uitbreiding van de concessies gevraagd (de Vlaamse Raad keurde in dit verband een decreet goed dat de concessiemogelijkheid van de Kempense Steenkoolmijnen kan uitbreiden).

Met betrekking tot de kernenergie werd gezegd dat tot de oprichting van een bijkomende kerncentrale slechts kan worden overgegaan na een evaluatie, op het ogenblik dat de voorbereidende studies beëindigd zijn, van de evolutie van het elektriciteitsverbruik, de resultaten van het rationeel energieverbruik en de globale kosten.

In dit verband moet worden gewezen op de beslissing van de Franse regering van 12 december 1981 om in Chooz, dicht bij de Belgische grens,

een groot kernpark te bouwen. Naast de daaruit voortvloeiende problemen inzake de vrijwaring van het leefmilieu en de veiligheid, wilde de Belgische regering met Frankrijk ook over economische compensaties praten. België sprak met name in een protocolakkoord de wens uit bij de conceptie en de bouw van de Franse kerncentrales betrokken te worden. Vooral de gespecialiseerde industrie (ACEC en Cockerill-Sambre) stelden daar belang in. Van Franse zijde werd een Belgische participatie evenwel gekoppeld aan de Franse deelname bij de bouw van een bijkomende kerncentrale in België. De binnenlandse discussie zou daarover in 1983 voortduren.

Uit de energiesector dient nog te worden gemeld dat eind februari bekend raakte dat België en Saoedi-Arabië een akkoord bereikten over de opzegging van het contract tussen de Belgische staatsmaatschappij Distrigas en het Saoedische Petrochim. Dat contract werd in 1980 gesloten en voorzag in de levering van 13,7 miljoen ton aardolie gespreid over drie jaar. Nu de kalmte op de oliemarkt was teruggekeerd, oordeelde de regering dat het (duur uitgevallen) contract overbodig was, hoewel de opzegging de staat verplichtte tot het betalen van schadevergoeding aan o.m. een Zweedse rederij.

Uiterekend in het jaar van de gemeenteraadsverkiezingen luidden de gemeenten de noodklok over hun financiële toestand. Volgens gegevens van het Gemeentekrediet vertoonden de ontwerp-begrotingen voor 1982 een tekort van 35,154 miljard F, gespreid over 519 van de 596 gemeenten, terwijl de totale schuldenlast van de Belgische gemeenten was opgelopen tot 500 à 600 miljard F. Hoewel de eindafrekeningen een positiever beeld tonen, blijkt uit die cijfers dat de financiële situatie van heel wat gemeenten, waaronder alle grote steden, bijzonder precair is. In een nota van 7 april schreef de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (VBSG) dat de staat sedert 1973 aan de gemeenten meer dan 100 miljard F minder heeft uitgekeerd dan waarop ze krachtens de wet op het Gemeentefonds (1964) recht zouden hebben gehad, en sedert 1976 meer dan 30 miljard F minder heeft gegeven dan in de dat jaar herziene Gemeentefonds-wet is voorzien. Andere oorzaken van de financiële moeilijkheden zijn, aldus de nota, de bijkomende lasten die aan de gemeenten werden opgelegd (dekken van tekorten van openbare ziekenhuizen, uitkering van het bestaansminimum, uitgaven van het OCMW, tellingen en onderzoeken, sociale programmatie enz.), de financiële gevolgen van de fusies van gemeenten, het niet tijdig uitbetalen van verschuldigde bedragen door de staat. « Ten einde de controle over de gebeurtenissen niet te verliezen » formuleerde minister van Binnenlandse Zaken Nothomb eind februari een herstelplan. Als dringende conjuncturele maatregelen voorzag

het plan in een snellere overdracht van de rijksgelden naar de gemeenten, de trimestriële storting van de opcentiemen die de staat ten voordele van de gemeenten heft, de opheffing van de vrijstelling van roerende voorheffing voor staatseigendommen en nationale instellingen, een betere verdeling van de OCMW-lasten over staat en gemeenten, enz. Daarnaast zouden een aantal structurele maatregelen worden uitgewerkt, waarover op 22 april een overleg begon tussen de nationale regering, de gewestregeringen en de VBSG. Concrete resultaten had het niet, ook al omdat de gewestregeringen, die de voorgedij over de ondergeschikte besturen uitoefenen, de centrale regering het recht ontzegden de gemeenten een saneringsplan op te leggen. Dat belette de regering niet dit toch te doen. Het saneringsplan bevatte o.m. volgende punten : het beginsel van het begrotingsevenwicht wordt in de Gemeentewet ingeschreven en tegen 1988 moeten alle begrotingen in evenwicht zijn ; de voorgedij over de gemeenten wordt verlicht ; deficitaire gemeenten moeten zich voor hun onderwijs- en personeelsbeleid richten op de normen van de centrale overheid ; de gemeentelijke fiscaliteit wordt vrijgegeven ; het Gemeentefonds neemt jaarlijks met 5,7 % toe. Op 8 september riep de VBSG de deficitaire gemeenten op een aantal prestaties ten behoeve van de staat niet langer te verrichten. Na een gesprek met premier Martens, die met de actie niet was opgezet, werd de « staking » op 1 oktober beëindigd. Op 2 december legde de regering bij volmachtenbesluit het begrotingsevenwicht tegen 1988 vast (zie § 8). Uit protest daartegen werd op 6 en 7 december gestaakt, vooral in de grote gemeenten en in Wallonië.

« Op het vlak van radio en televisie zal de regering in het kader van haar bevoegdheden, in overleg met de gemeenschappen en met de geschreven pers, maatregelen nemen opdat het feitelijk monopolie vervangen zou worden door het stelsel van mededinging ». Met het oog op de uitvoering van deze bepaling van het regeerakkoord van december 1981 — een intentie die ongetwijfeld een strijdpunt zal worden — begonnen de partijen hun posities in te nemen.

Voor de radio is het feitelijke monopolie van BRT en RTBF al enige tijd doorbroken door de zgn. vrije radio's die de jongste jaren als paddestoelen uit de grond rezen (de eerste vrije radio, Radio Eau Noire, ging begin 1978 in de lucht) en die na een paar jaar illegaliteit wettelijk erkend werden. Bij K.B. van 20 augustus 1981 waren de technische en administratieve voorschriften vastgelegd waaraan stations voor lokale klankradio-omroep moeten voldoen om erkend te worden. Onder klankradio-omroep wordt verstaan een lokale radio met een maximaal zendbereik van 8 kilometer, in het spectrum tussen 100 en 104 MHz. Dergelijke zenders kunnen een zendvergunning bekomen voor een periode van twee jaar. Voor

de culturele normen zijn de gemeenschappen bevoegd. Reeds op 7 juli 1981 keurde de Franse Gemeenschapsraad een raamdecreet goed dat de voorwaarden opsomt waaraan een vrije radio moet voldoen om erkend te worden. Zo mag er geen publiciteit worden gevoerd en mogen de zenders niet worden gesteund door politieke partijen. Op 5 april 1982 werd de Franstalige Raad voor Lokale Onafhankelijke Radio's geïnstalleerd, die belast is met o.m. de erkenning van de vrije radio's.

De Vlaamse Raad keurde op 6 mei het ontwerp van decreet houdende organisatie en erkenning van de niet-openbare radio's goed. Krachtens het decreet heeft een niet-openbare radio de bedoeling « binnen zijn zendgebied de communicatie te bevorderen en bij te dragen tot de algemene ontwikkeling » en moet hij onafhankelijk zijn van politieke partijen, beroepsverenigingen of organisaties met een commercieel doel. Een 19 leden tellende raad van niet-openbare radio's adviseert de gemeenschapsminister van Cultuur over de erkenning van de vrije zenders.

Het doorbreken van het televisie-monopolie is een minder eenvoudige zaak : beelden uitzenden is nu eenmaal ingewikkelder dan het uitzenden van klank, wat het niet bestaan van vrije televisies verklaart. Vooral de Vlaamse liberale partij (PVV) activeerde in 1982 de discussie daaromtrent. Eind mei publiceerde Dirk Verhofstadt, broer van de PVV-voorzitter en opdrachthouder op het kabinet van PVV-gemeenschapsminister Poma, de studie *Het einde van het BRT-monopolie*. Daarin staat dat er twee modellen mogelijk zijn om het BRT-monopolie te doorbreken : een zuiver commercieel systeem of een systeem waar enkele zendgemachtigde verenigingen een eigen televisie-net krijgen. Wegens de politieke niet-haalbaarheid van de eerste formule, pleitte Verhofstadt voor de tweede. Die twee formules kwamen voor in het mediaplan dat de PVV op 23 november voorstelde. Dat plan voorziet in een dubbel omroepbestel. In de publieke etheromroep zou een net worden toegekend aan de BRT, het andere aan de zendgemachtigde verenigingen. Daarnaast komt er een kabelomroep waarop private onafhankelijke groepen hun produkties verspreiden en waarop reclame is toegestaan. Eind 1982 was het wachten op het standpunt van de andere (regerings)partijen.

15. De evolutie in de partijen.

Voor enkele partijen stond het interne leven, althans tijdens de eerste maanden van het jaar, in het teken van de nasleep van de parlementsverkiezingen van 8 november 1981.

In de CVP, die toen een zware nederlaag had geleden, kwam een werkgroep onder leiding van senator Bob Gijs tot de conclusie, dat de kiezers

de CVP steeds meer ervaren als een bijna onaantastbaar machts- en beleidsapparaat en zij het almaar moeilijker krijgen de maatschappijvisie, de basisbeginselen en het programma van de CVP te herkennen in de politieke stellingnamen. Anderzijds wees een enquête, waaraan 21.590 van de 127.000 leden deelnamen, uit dat de partijleden een te weinig kordate houding tegenover de socialisten als hoofdoorzaak van de verkiezingsnederlaag zagen. Als andere oorzaken werden aangegeven: ondoeltreffend regeringsbeleid, te weinig duidelijke Vlaamse politiek, de houding tegenover de kernraketten, een gebrekkige dialoog tussen basis en partijleiding, verdeeldheid binnen de partij. De bezinningsperiode mondde uit in het congres van 13-14 maart te Brussel. Daar werd in de slotresoluties o.m. gezegd dat de CVP op basis van haar beginselen een duidelijke politieke houding moet aannemen tegenover controversiële thema's. Als open partij moet zij ernaar streven de gesprekspartner te blijven van alle stromingen in de christelijk geïnspireerde bevolkingsgroep en tevens open staan voor andere stromingen, ook voor randgroepen. Samenhangigheid en solidariteit, aldus de resoluties, zijn hoofdkenmerken van de CVP als volkspartij; zij heeft aandacht voor de bekommernissen van de grote christelijke organisaties, maar is niet de optelsom van de «standen». Op dat congres werd Frank Swaelen, sinds 19 december 1981 interimvoorzitter, met 87 % der stemmen tot voorzitter verkozen. Als kandidaat-voorzitter had hij op 8 januari het document *De Christelijke Volkspartij, een nieuw begin* voorgesteld. Ook daarin lag de klemtoon op samenhangigheid en herbronning.

Overigens bleef de CVP van grote interne tegenstellingen gespaard. De christelijke arbeiderspartij, waaraan na de verkiezingen van 1981 in ACW-kringen was gedacht, kwam niet van de grond (10). Toch bleef de christelijke arbeidersbeweging verdeeld over de vraag naar haar verhouding tot de CVP. Een bijeenkomst daarover van de ACW-Middenraad, voorzien voor 19 juni, werd voor onbepaalde tijd uitgesteld. Niettemin werden eind november enkele structuurwijzigingen doorgevoerd, die de greep van het ACW op de politiek moeten versterken. Zo werd een volwaardig hoofdbestuur gevormd, dat de dialoog tussen de nationale leiding, de (CVP-) politici en de basis moet bevorderen.

Ook de PSC kreeg een nieuwe voorzitter: Gérard Deprez, die de functie twee maanden ad interim uitoefende, werd op 10 februari tot voorzitter van de Franstalige christelijke partij verkozen. Hij behaalde 77,6 % van de stemmen (alle PSC-leden kunnen schriftelijk aan dergelijke verkiezingen deelnemen; van de 65.865 leden nam er dit keer 36,6 % aan deel), tegenover 18,4 % voor Paul Vankerhoven en 4 % voor Léon Pierson. In zijn eind 1981 aangekondigd streven een einde te maken aan

(10) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 256-257.

het bestaan van georganiseerde « families » in de PSC (11) boekte Deprez enige successen. Zo stuurden, althans volgens de PSC-leiding, alle mandatarissen en lokale voorzitters het « Engagement de comportement politique » ondertekend terug. Nog vóór Deprez' verkiezing tot voorzitter namen de PSC-parlementsleden die behoorden tot het Centre Politique des Indépendants et Cadres chrétiens (CEPIC), de rechtervleugel van de PSC, op 19 januari ontslag uit deze organisatie. Met een aantal standenloze parlamentsleden richtten zij het « Rassemblement du Centre social chrétien » op, dat streeft naar de ontmanteling van de gestructureerde standen en naar de programmatische vernieuwing van de partij, die een echte centrumpartij zou moeten worden (het CEPIC zelf werd op 2 maart omgevormd tot het Centre politique indépendant chrétien, een los van de PSC staande politieke beweging, en besliste eind oktober zich om te vormen tot een nieuwe partij, de Parti libéral chrétien). De linkervleugel van de PSC, de Démocratie chrétienne, weigerde als nog haar structuren op te hebben.

Ook in het FDF werkten de schokgolven van november 1981 na. Belangrijk was de verklaring van voorzitter Spaak voor de RTBF (20 juni), dat de toenadering tot het RW een mislukking was geweest. Slechts door toegevingen aan de jongeren (de toevoeging van door jongeren bemande politieke secretariaten aan het bestuur) kon worden vermeden dat de FDF-top op 23 februari het vertrouwen werd ontzegd. Later werd beslist dat de partij begin 1983 een nieuwe leiding zou krijgen. In maart stapte mevrouw Mathieu-Mohin naar de PRL over ; zij was als vertegenwoordigster van de Franstaligen uit het Brusselse randgebied van 1974 tot 1981 parlamentslid en ook een tijdlang ondervoorzitster van het FDF geweest. Verscheidene plaatselijke mandatarissen verlieten eveneens de partij. Hindertelijk voor het FDF was het optreden van Roger Nols, Kamerlid en burgemeester van Schaarbeek, die af en toe de regering steunde en daarvoor van de FDF-RW-parlamentsfractie een blaam kreeg. Kennelijk als tegemoetkoming aan de populaire Nols — die even met de ontslagidee speelde en in zijn gemeente weigert nog langer familieleden van gastarbeiders in te schrijven — maakte het FDF op 22 januari zijn opties voor een vreemdelingenbeleid bekend. Gepleit werd voor o.m. een immigratiestop, een sterke controle op familiale hereniging en tegen het toekennen van stemrecht aan vreemdelingen. Dat belette nochtans niet dat Nols met een eigen lijst aan de gemeenteraadsverkiezingen deelnam. Vervelend was ook de

(11) *Idem*, blz. 256. Zie verder : J. SMITS, De standenvertegenwoordiging in Christelijke Volkspartij en in de Parti Social Chrétien, in *Res Publica*, 1982, 1, blz. 73-127.

« lettre ouverte à la canaille » die FDF-schepen Lismonde van Vorst tijdens de verkiezingscampagne aan de vreemdelingen richtte.

Het PVV-congres koos op 23 januari Guy Verhofstadt, uittreidend voorzitter van de PVV-Jongeren, tot nieuwe voorzitter. Verhofstadt was, na de terugtrekking van August de Winter, de enige kandidaat en kreeg 85,7 % der stemmen op zijn naam. Fons van Hauter werd begin mei voorzitter van de PVV-Jongeren. Op het statutair congres (15 mei) werden de nationale organen van de PVV herschikt : het partijbureau en de partijraad vervangen het dagelijks bestuur, uitvoerend comité en politiek comité. Een voorstel tot afschaffing van de leeftijdsgrens voor de uitoefening van een politiek mandaat (65 jaar, met uitzonderingen) werd verworpen. Dat leidde later tot moeilijkheden met de afdeling Brugge, waarvan de lijsttrekker voor de gemeenteraadsverkiezingen, volksvertegenwoordiger Albert Claes, ouder was dan 65 jaar. Om die reden verbood Verhofstadt de liberale lijst in Brugge het PVV-letterwoord te voeren.

De PRL verkoos op 23 januari Louis Michel tot nieuwe voorzitter. Hij was de enige kandidaat en kreeg 89,5 % der stemmen op zijn naam.

PS-voorzitter Spitaels werkte verder aan de uitbouw van de zgn. progressieve meerderheid in Wallonië. Dat uitte zich vooral bij de gemeenteraadsverkiezingen, waarbij in verscheidene Waalse gemeenten de PS haar lijsten openstelde voor communisten, RW'ers, RPW'ers, christen-democraten en onafhankelijken. Op basis van het, grotendeels door Spitaels zelf opgestelde, werkdocument *Face à la crise. Rénover et agir* hielden de Franstalige socialisten op 27-28 maart te Brussel een doctrinair congres (het vorige dateerde van 1974). De oorspronkelijke, eerder pragmatische tekst werd in een meer radicale zin geamendeerd. Zo sprak het congres zich uit voor de invoering van een vermogensbelasting, een kadaster der fortuinen, de nationalisering van de holdings en de energiesector, en de uitbreiding van de bevoegdheden van de gewesten.

Ook de SP zette, vanuit de oppositie, de toenadering tot andere (christelijke) linkse groepen en personen verder. In maart werd te Genk het « Trefpunt voor open socialistische en progressieve samenwerking » opgericht, dat tot doel heeft de continuïteit van de in 1979 gelanceerde Doorbraak-gedachte te waarborgen en een ontmoetingsruimte te zijn voor progressieven. Op de credit-zijde van de Doorbraak-operatie konden worden ingeschreven : een paar geruchtmakende persoonlijke engagements, o.m. van priester Jef Ulburghs en de uit de VU gestapte Freddy Seghers en Anita Viane, en de Doorbraak-lijsten die in verscheidene gemeenten aan de raadsverkiezingen deelnamen en, op die van Leuven na, een opmerkelijk succes boekten. In december kreeg de Doorbraak-idee een klap toen de eind oktober tot nieuw voorzitter van de Jongsocialisten verkozen

Jo Vermeulen tijdens een spoedvergadering van de nationale JS-raad (20 december) werd weggestemd. Vermeulen, die bekend stond als christen en doorging als een typische Doorbraak-figuur, werd o.m. verweten lid te zijn van de christelijke bediendenvakbond LBC en te zijn opgekomen voor de gelijkberechtiging van alle onderwijsnetten. Uit solidariteit met Vermeulen stelden de verkozen leden van het nationaal bestuur hun mandaat ter beschikking en kondigden zij een buitengewoon congres aan om de houding tegenover Doorbraak, de vakbonden en het onderwijs grondig te bespreken.

In Antwerpen gingen de gemeenteraadsverkiezingen met enige moeilijkheden gepaard. Uittredend schepen Wim Geldolf nam geen vrede met de bij de poll toegewezen elfde plaats, nam ontslag als arrondissementsvoorzitter en lid van het nationaal bureau maar legde zich uiteindelijk neer bij de plaats van lijstduwer. Toen hij na de verkiezingen niet als schepen van Groot-Antwerpen werd voorgesteld, laaide de ruzie opnieuw op. Kennelijk als compensatie werd Geldolf in 1983 gecoöpteerd senator voor de SP.

Na de doorbraak bij de parlementsverkiezingen van 1981 had Agalev met interne spanningen af te rekenen. Een landelijk beraad (27-28 maart 1982) stelde vast dat de partij de beweging Anders Gaan Leven, waaruit zij ontstaan was, ontgroeide. Besloten werd de verhouding tussen beide voortaan te zien als er een van « onderscheid in eenheid » en de benamingen Anders Gaan Leven en Agalev voor te behouden voor respectievelijk de beweging en de politieke partij. Een Agalev-lid behoort noodzakelijkerwijze tot de beweging en/of tot de nog bredere « groene stroming ». Einde mei nam de jezuïet en « vader » van Agalev Luc Versteyley ontslag uit de partij om zich te schikken naar de kerkelijke richtlijn, dat een priester niet aan politiek mag doen. Mark Dubrulle, o.m. lijsttrekker bij de Europese verkiezingen van 1979, werd na de gemeenteraadsverkiezingen uit de partij gestoten omdat hij tegen de richtlijnen in, in Tervuren coalitie had gevormd met twee (Franstalige) lijsten.

Het 24ste congres (26-28 maart 1982) van de Kommunistische Partij van België was een van de woeligste uit haar naoorlogse geschiedenis. Sinds het congres van 1979 had de KPБ af te rekenen met wrijvingen tussen de zgn. eurocommunisten en de stalinistische strekking. Tekenend voor de interne moeilijkheden was dat de resoluties niet — zoals vroeger het geval was — unaniem, maar meestal slechts met een tweederde meerderheid werden aangenomen. In die resoluties bevestigde de partij de in 1979 aangenomen gematigde eurocommunistische lijn, gedefinieerd als de « specifiek Belgische weg naar het socialisme ». In het nieuw verkozen Centraal Comité werden enkele aanhangers van het radicale eurocommunisme

en het radicale stalinisme niet herkozen. Louis van Geyt, die de partij sinds 1972 leidt, werd in zijn voorzittersfunctie bevestigd. Op een tweede, statutair congres (18 december) sprak een krappe meerderheid zich uit voor de federalisering van de partij. In de herziene partijstatuten wordt niet meer verwezen naar het marxisme-leninisme « dat nu tot de wereldgeschiedenis behoort ».

